

รำลึก

Ben Anderson

เบน แอนเดอร์สัน

26 August 1936–13 December 2015

ชมชนจิตกรรม :
บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและ
การแพร่ขยายของลัทธิชาตินิยม
ของเบน แอนเดอร์สัน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ

ชุมชนจิตรกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของลัทธิชาตินิยม
ของเบน แอนเดอร์สัน

ชาณวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ

พิมพ์ครั้งที่ 2 : ธันวาคม 2558 (จำนวน 200 เล่ม)

พิมพ์ครั้งที่ 1 : พฤศจิกายน 2552

ออกแบบปกและรูปเล่ม : DREAM CATCHER GRAPHIC CO., LTD.

โทร. 0 2455 3932, 0 2455 3995

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

The Foundation for The Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project

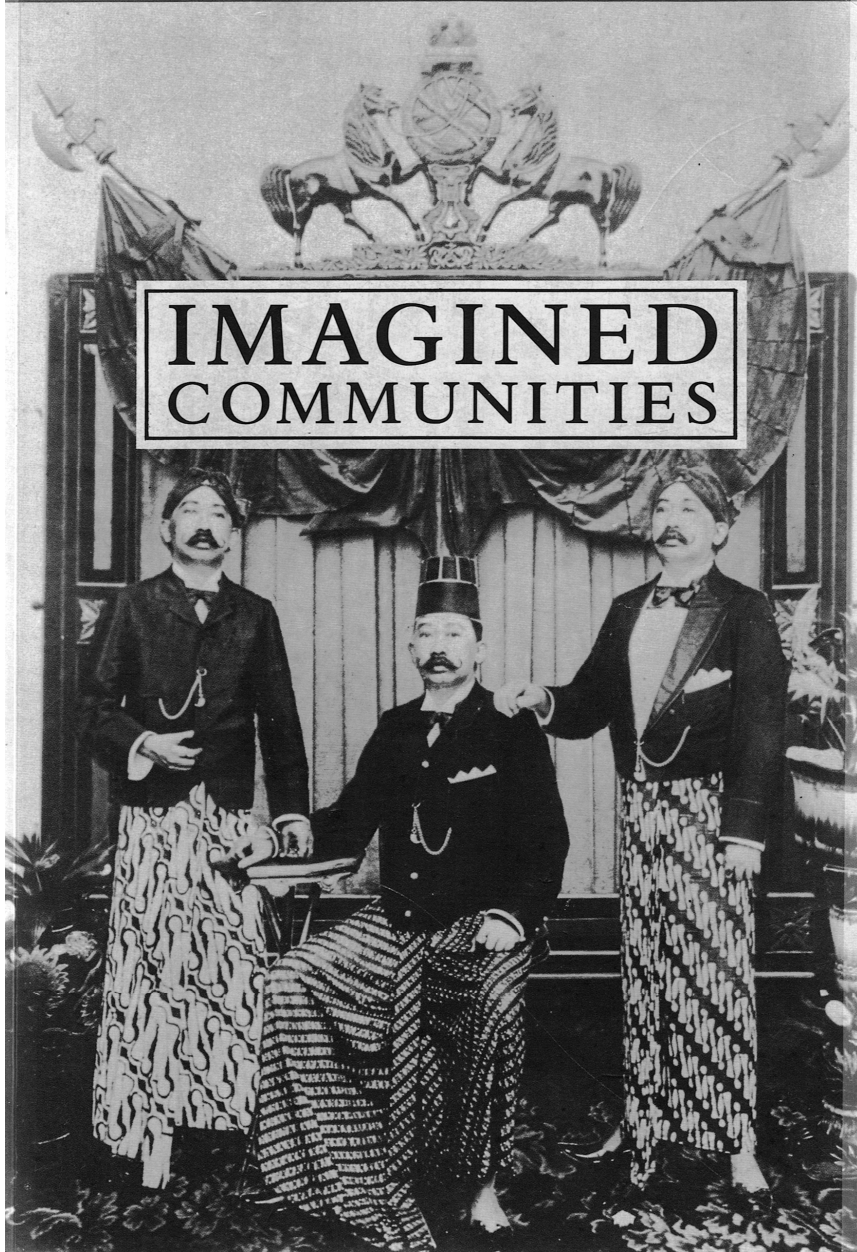
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทร/โทรสาร 0 2433 8713

413/38 Arun-amarin Road, Bangkoknoi, Bangkok, Siam 10700 Tel./Fax. 0 2433 8713

<http://www.textbooksproject.com>

BENEDICT ANDERSON

IMAGINED COMMUNITIES

เสวนา-เปิดตัวหนังสือ

ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของลัทธิชาตินิยม ของ เบน แอนเดอร์สัน 1

นฤติ ปณฺณวศมา อภา
แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

ชุมชนจินตกรรม

บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและ
การแพร่ขยายของชาตินิยม

เบเนดิก แอนเดอร์สัน
Benedict Anderson

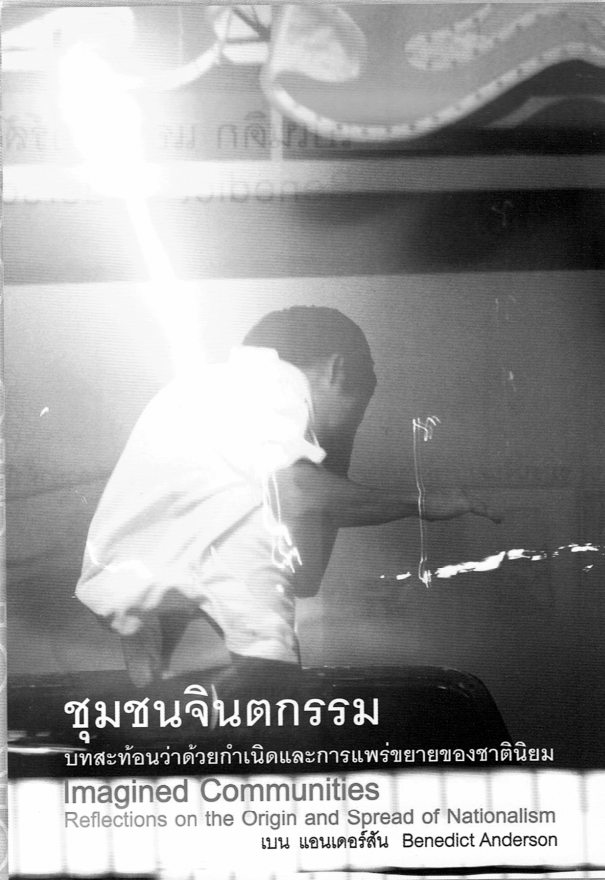
Imagined Communities

Reflections on the Origin
and Spread of Nationalism

ส่วนหนึ่งของ ชุมชนจินตกรรม ที่ถูกแปลเป็นภาษาต่าง ๆ มาแล้ว 31 ภาษาทั่วโลก

“ชุมชนจินตกรรม”
หนังสือที่ถูกแปลมาแล้ว 31 ภาษา 36 ประเทศ

-- 464 หน้า -- ราคา 390 บาท --

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

The Foundation for The Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทรศัพท์/โทรสาร 0 2433 8713

413/38 Arun-amarin Road, Bangkok 10700 Tel./Fax: 0 2433 8713

<http://www.textbookproject.com>

> กำหนดการ ตลาดวิชา มหาวิทยาลัยชาวบ้าน "ว่าด้วย ชุมชน ศิลปะ และชาตินิยม"

> เปิดตัวหนังสือ *ชุมชนจินตกรรม* ของ ศ.เบเนดิก แอนเดอร์สัน

> วันอาทิตย์ที่ 18 มกราคม 2552 เวลา 12.00-17.00 น.

> ณ ห้อง ศศ 201 ชั้น 2 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

เวลา 12.00 น. ลงทะเบียน ฉายวีซีดี "จากสยามเป็นไทย"

13.30 น. ศ.ดร.อภิสิทธิ์ โปษยานนท์
ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย
กระทรวงวัฒนธรรม กล่าวเปิดกิจกรรม

13.45 น. ปาฐกถาเกียรติยศ โดย ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์

14.30 น. อภิปรายและเปิดตัวหนังสือ *ชุมชนจินตกรรม* ของ ศ.เบเนดิก แอนเดอร์สัน

- เกษียร เตชะพีระ - ฉลอง สุนทราวาณิชย์
- วารุณี ไอสถารมย์ - ทรงยศ แวงหงษ์ ดำเนินรายการ

16.30 น. บัณฑิตสภา โดย อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

17.00 น. รับประทานอาหารว่าง เครื่องดื่ม และสังสรรค์

พิธีกร อ.อัครพงษ์ คำคุณ

จัดโดย... มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม

ส่วนหนึ่งของ *ชุมชนจินตกรรม* ที่ถูกแปลเป็นภาษาต่างๆ มาแล้ว 31 ภาษาทั่วโลก

เสวนา-เปิดตัวหนังสือ

ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิด

และการแพร่ขยายของลัทธิชาตินิยม ของเบน แอนเดอร์สัน

โดย

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

นิธิ เอียวศรีวงศ์

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

ทรงยศ แววหงษ์

ฉลอง สุนทรวาณิชย์

วารุณี โอสการมย์

เกษียร เตชะพีระ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ-บรรณาธิการ

กล่าวเปิดงาน*

ดร.อนันต์ อากรณสุนทร

สำหรับการเปิดตัวหนังสือ **“ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของลัทธิชาตินิยม”** ของอาจารย์เบเนดิก แอนเดอร์สัน ที่แปลเป็นไทยด้วยทีมนักวิชาการหลายท่าน แล้วก็บรรณาธิการแปลโดยอาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นั้น หนังสือเล่มนี้มีประวัติศาสตร์การแปลที่ยาวนานมากๆ หนังสือ “ชุมชนจินตกรรม” หรือ *Imagined Communities : Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* นี้ ถ้าจะพูดโดยรวมแล้ว ผมมองว่าเป็นหนังสือที่แปลกละเอียด แปลกละเอียดในลักษณะที่ว่าเป็นหนังสือที่ถูกแปลออกมาเป็นภาษาต่างประเทศมากมายในช่วงระยะเวลาอันสั้น

หนังสือที่แปลออกเป็นหลายภาษา มีอยู่หลายเล่ม โดยส่วนใหญ่แล้วต้องใช้ระยะเวลาการแปลนานมาก และก็ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นหลังจากผู้แต่งเสียชีวิตไปแล้ว โดยเฉพาะวรรณกรรมคลาสสิกทั้งหลาย แต่เล่มนี้ถูกแปลในช่วงชีวิตของผู้เขียน คือท่านได้มีโอกาสมองเห็นการแพร่ขยายของฉบับแปลต่างๆ อย่างน่าอัศจรรย์ใจ ล่าสุดนี้ 31 ภาษา ใน 36 ประเทศ ก็ต้องถือเป็นความสำเร็จ หรือเป็นความ “ฟลุค” หรือความเปลี่ยนแปลง ที่สามารถมองได้หลายด้าน อยู่ที่ว่า จะมองในแง่ไหน

แต่ในแง่ที่ว่าผู้เขียนเอง หรือผู้ติดตามที่ใกล้ชิดเอง ก็มักจะมองในแง่ที่ว่า มันมีความเกี่ยวโยงที่ใกล้ชิดมากของประเด็นในหนังสือนี้ กับการเปลี่ยนแปลงที่ก่อตัวขึ้นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ตั้งแต่หนังสือเล่มนี้พิมพ์ออกมาในฉบับแรก ขบวนการที่เกิดขึ้นที่สำคัญก็คือ การแตกตัวของรัฐขนาดเล็ก ที่แยกออกมาจากรัฐขนาดใหญ่ แล้วปัจจัยอันหนึ่งที่เราใช้ในการศึกษาขบวนการเหล่านั้นก็คือสิ่งที่เราเรียกรวมๆ ว่า “ลัทธิชาตินิยม” แต่จริงแล้วมันไม่ใช่เพียง “ลัทธิชาตินิยม” เท่านั้น

จริงๆ แล้วผมคิดว่าหนังสือของอาจารย์เบนได้ตั้งคำถาม แล้วก็พยายามตอบคำถามมากกว่าเพียงแค่เรื่องของ “ลัทธิชาตินิยม”

ผมจะไม่เสียเวลาที่จะพูดมากไปกว่านี้ เพียงแต่อยากจะกลับมาที่ประเด็นที่ว่า ฉบับแปลภาษาไทยก็มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานพอๆ กับฉบับแรก ผมคิดว่าเราเริ่มคิดจะแปลกันกว่า 10 ปี ตลอดเวลา ก็พยายามที่จะแปลกัน แต่ก็ไม่เสร็จสักที ก็มาถึงวันนี้ อาจจะใช้เวลาถึง 20 ปีก็ได้ คงเป็นฉบับแปลที่ใช้เวลาแปลมากกว่าฉบับอื่นๆ ฉบับอื่นๆ คือ ฉบับแรกของญี่ปุ่น ก็เป็นที่น่าสนใจไทยกับญี่ปุ่นมักจะมียะไรคล้ายๆ กัน ญี่ปุ่นเร็วที่สุด ไทยก็ช้าที่สุด

ก็คงจะขอก้าวเปิดเวทีการเสวนา เชื่อว่าคงมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ผมคิดว่าคงจะให้ความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาเรื่องนี้ เพราะว่าผมคิดว่ามันจะเป็นปัญหากับเราอย่างที่เราอยู่กับ “ความเป็นไทย” “ไทยนิยม” แล้วก็ “ไทยๆ” ทั้งหลาย ควรจะต้องกลับมาอ่านเล่มนี้ แล้วตอบคำถามกันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง ไม่งั้นเราต้องเจอกับฝันร้ายของ “ชาตินิยม” และ “ความเป็นไทย” ไปอีกนาน แล้วค่าของมันก็แพงด้วย ที่เราต้องจ่ายอย่างน้อยให้กองทัพบก ใช้เฉพาะการแก้ไขปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็พันล้านบาทต่อปี ตอนนี้อยู่ถึงเวลาแล้ว ผมก็ขอเปิดงานสัมมนาเปิดตัวหนังสือ “ชุมชนจินตกรรม” ของอาจารย์เบเนดิก แอนเดอร์สัน ณ บัดนี้ครับ

อัครพงษ์ คำคุณ : พิธีกร

กราบขอบพระคุณ รศ.ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ คณะบดีคณะศิลปศาสตร์
เจ้าของสถานที่วันนี้ ลำดับต่อไปนะครับ “ปาฐกถาเกียรติยศ” โดย ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์
ครับ ขอกราบเรียนเชิญ

ปาฐกถาเกียรติยศ

ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์

สวัสดีครับ ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ผมก็เกรงๆ เหมือนกัน เพราะต้องมาพูดต่อหน้าอาจารย์เบน ผมจำได้ว่าผมพูดอะไรต่อหน้าอาจารย์เบน ผมต้องโดนตั้งคำถามเสมอ ก็ไม่เป็นไรนะ ในการตั้งคำถาม แต่ว่าที่มันช่วยก็คือผมมักจะตอบคำถามนั้นไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ผมตั้งใจจะพูดถึงเรื่อง “ชาตินิยมไทย” ซึ่งก็ไม่เกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้โดยตรง แต่อะไรก็ตาม ความคิดที่ในนี้ก็ได้ความคิดมาจากหนังสือเล่มนี้ครับ

อุดมการณ์ชาตินิยมในประเทศไทย เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ผมคิดว่าเป็นขบวนการที่แปลกสักหน่อยก็คือว่า ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 หรือการส่งเสริมการขยายตัวของการปกครองอะไรก็แล้วแต่ แต่มันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาแก้ปัญหาเหตุการณ์เฉพาะหน้า บอกระยะเวลานิดหน่อย ในสมัยรัชกาลที่ 6 เกิดเป็นเรื่องของกระแสความจงรักภักดีให้แก่สถาบันฯ เพราะว่าในช่วงนั้นมีกระแสความคิดเรื่อง “ชาติ” ที่ได้รับมาจากทางตะวันตก จากคนที่ไปศึกษาต่างประเทศ มีกระแสเรื่อง “ประชาธิปไตย” แล้วก็มี “กบฏเก๊กเหม็ง-กบฏของจีน”

“กบฏเก๊กเหม็ง” นี้ ผมคิดว่าทำลายความคิดแบบกษัตริย์ หรือระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์แรงมาก คือในแง่หนึ่งก็คือล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีอายุหลายพันปี แต่นอกเหนือการล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์แล้ว ในแง่อุดมการณ์ ผมคิดว่า “กบฏเก๊กเหม็ง” หรือ “ลัทธิไตรราชฎี” ของ ดร. ชุนยัตเซน (หนึ่ง) ไม่มีพื้นที่ให้กับสถาบันพระมหากษัตริย์แต่อย่างใดทั้งสิ้น กับอันที่ (สอง) ต่อมา ซึ่งผมคิดว่าทำลายในระยะยาวมากกว่า คือการบอกว่า “ชาติ” คือ “ประชาชน” สามข้อนั้น เน้นที่ “ประชาชน” เป็นหลัก

แล้วก็ในที่นี้ก็พูดต่อไปเลยว่า “ลัทธิชาตินิยม” ของไทยเรา จะพบได้ว่าไม่มี “ประชาชน” อยู่ในนั้น คือมาจนกระทั่งถึงวันนี้ ความคิดเรื่องมี “ประชาชน” อยู่ใน “ชาติ” ก่อนข้างจะเบาบาง เพราะฉะนั้น ในตัว “ลัทธิไตรราชฎ์” เอง ผมคิดว่าในแง่อุดมการณ์ ทำทาบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมาก แต่ถ้ามวราชฎกาลที่ 6 เองทรงมีสำนึกในเรื่องนี้หรือไม่ อันนี้ผมไม่ทราบเหมือนกัน

“ลัทธิชาตินิยม” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็แบบเดียวกันก็คือว่า ตอบปัญหาเฉพาะหน้าที่ชนชั้นนำเผด็จอยู่ กล่าวคือจอมพล ป. ต้องการความมั่นคงใน “ระบอบใหม่” อันนี้ก็เป็นปกติธรรมดา เพราะเพ็ญเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปไม่กี่ปี และในความเป็นจริง ผมก็อยากจะขออนุญาตนอกเรื่องตรงนี้นิดหนึ่งว่า ความพยายามที่จะบ่อนทำลาย “ระบอบใหม่” เป็นของจริง คือไม่ใช่เป็นความหวาดผวของบางส่วนของ “คณะราชฎ์” เฉยๆ แต่ผมคิดว่ามีความพยายามที่จะทำลาย ที่จะบ่อนทำลายจริง มีปฏิบัติการจริง

ดังนั้น อุดมการณ์ “ชาตินิยม” ของจอมพล ป. ก็แน่นอน เพื่อตอบสนองต่ออำนาจทหาร ในขณะที่ “ชาตินิยม” ของอาณานิคมนี้ ของรัชฎาลที่ 6 จะเน้นเรื่องบทบาทของกองทัพน้อย แต่เน้นเรื่องบทบาทของการต่อสู้ สงครามของการต่อสู้อย่างมาก ของจอมพล ป. ก็เน้นการต่อสู้และสงคราม และที่สำคัญก็คือกองทัพ อันเป็นหัวใจสำคัญของ “ชาตินิยม” ก็มีเหมือนกัน เพราะฐานอำนาจของจอมพล ป. มาจากกองทัพ “ชาตินิยม” จอมพล ป. จะเน้นบทบาทความมั่นคงของกองทัพ ความมั่นคงของผู้นำ กับความมั่นคงของชาติ การตั้งอยู่ ดำเนินไปภายใต้สภาวะการณ์ของ “สงครามมหาเอเชียบูรพา” จนถึง “ชาตินิยม” ก็ถูกนำไปใช้ในเรืองการเมืองระหว่างประเทศ

ผมก็ไม่แน่ใจว่าจอมพล ป. ตั้งใจจะเผ่าบ้านเผ่าเมืองให้ญี่ปุ่นขึ้นจริงหรือหาอย่างไรรู้ก็ตาม แต่โดยสรุปก็คือว่า ขบวนการ “ชาตินิยม” ในประเทศไทยเกิดขึ้นเพราะต้องการแก้ไขปัญหาคเฉพาะหน้าของชนชั้นนำ มันไม่ได้เกิดขึ้นจากสำนึกของคนจำนวนมากและหลากหลาย คือ เมื่อเปรียบเทียบกับหลายๆ ประเทศในโลกนี้แน่นอนว่า “ชาตินิยม” จะเกิดจากประชาชนทั้งหมดจริงๆ ไม่มีหรอก แต่เป็นคนจำนวนมากพอสมควร คนเหล่านั้น ไม่ใช่คนกลุ่มเดียว แต่เป็นคนจำนวนมากและหลากหลาย

แต่ว่าในกรณีของไทยนั้น เป็นเรื่องของกลุ่มชนชั้นนำ สร้างสำนึก “ชาติ” ขึ้น เพื่อจะแก้ปัญหาข้อขัดแย้งเฉพาะหน้าของตัวเอง เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าการนิยาม “ความเป็นไทย” จาก “ลัทธิชาตินิยม” นี้ ค่อนข้างคับแคบ ผมคิดว่าประเด็นสำคัญในอีกหลายๆ เรื่องในเรื่องของความคับแคบของ “ความเป็นไทย” จากการสร้างนิยามของ “ลัทธิชาตินิยม” นี้ แต่ผมคิดว่ามี 2 ประเด็นที่สำคัญก็คือ ที่ถูกพูดถึงค่อนข้างมาก อันที่ (หนึ่ง) ก็คือเน้นผู้นำค่อนข้างสูงมาก ในช่วงแรกๆ ก็จะเน้นสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่นในช่วงรัชกาลที่ 6 คุณจะไว้ผมเปียก็แทบจะไม่ใช่ไรเลย ไม่ใช่แทบ จะไม่ใช่ไรเลยถ้าคุณมี “ความจงรักภักดี” ต่อพระมหากษัตริย์ แรกๆ จะเน้น “ผู้นำ” มาก และต่อมาก็มาเน้นความมั่นคงของ “ชาติ” ก็คือความมั่นคงของ “ผู้นำ” คือ “ชาตินิยมไทย” เน้น “ผู้นำ” มากนั่นเอง

อีกอันหนึ่งคือมีการเน้น “ไทยมาตรฐาน” เน้นมาก มีการเน้นเพลงไทยแล้วแต่ว่าอยู่ในยุคไหน บางยุคก็เป็นเพลงไทยแบบหลวงวิจิตรฯ ในบางสมัยก็เน้นเพลงไทยเดิม ก็แล้วแต่ แต่เน้นเพลงไทยมาตรฐาน จะไม่ได้พูดถึงว่าเพลงอีแซวหรือเพลงหมอลำ อันนี้ไม่เกี่ยว เพราะมันไม่เหมือนมาตรฐาน

เน้นนาฏกรรมมาตรฐาน ก็อีกเหมือนกัน เช่น ละครรำ ละครร้อง หรืออะไรก็แล้วแต่ หรือละคร “อนุภาพพอลุนารามฯ” หรืออะไรก็แล้วแต่ แต่มีว่าไม่เน้นการแสดงอีกมากมายที่มีอยู่ในประเทศไทย

เน้น “ความทรงจำมาตรฐาน” อันนี้ก็พูดถึง “ประวัติศาสตร์มาตรฐาน” ที่ชนชั้นนำจัดสร้างมันขึ้นมา เพื่อที่จะทำให้ทุกคนมีความทรงจำที่เกี่ยวกับอดีตแบบเดียวกัน

เน้นการตอบสนอง “ศาสนาและระบบความเชื่อมาตรฐาน” ก็เช่นกัน จริงๆ อยู่เราไม่ได้กีดกันศาสนาอิสลามหรือคริสต์ก็แล้วแต่ แต่มันมีอคติในพิธีกรรมของชาติ ที่ให้ความสำคัญแก่ “ศาสนาและความเชื่อมาตรฐาน” ผมเพิ่งกลับมาจากปักกิ่งได้ เขาเพิ่งมีเรื่องทะเลาะกันระหว่างนักศึกษากับทางมหาวิทยาลัยเอง ก็คือ ทำไม่ถึงไม่มีวันหยุดสำหรับวันหยุด “พิธีฮัจญ์ชา-ฮัตราม” หรือว่าอะไรนี่ จนกระทั่งนักศึกษาประท้วงปิดเรียน จึงขอทางมหาวิทยาลัยเพื่อที่จะขอให้วันหยุด

อันนี้ก็เป็นอย่างว่าอะไรที่หลุดพ้น “มาตรฐาน” แล้ว นี่ก็เป็นอะไรที่เราไม่ต้องเอือกับมันเลย “การศึกษามาตรฐาน” อันนี้ก็สำคัญ การศึกษาที่ใดก็แล้วแต่ที่รัฐไม่ได้เป็นผู้กำหนดขึ้น มันไม่ได้ถูกถือว่าเป็น “การศึกษา” เลยด้วยซ้ำไปในบางสมัย

แล้วก็ถึงอย่างไรเวลาต่อมายอมรับว่าเป็นการศึกษา แต่ก็ไม่ได้ถือว่ามันเข้า “มาตรฐาน” มันไม่สามารถเอามันไปใช้ในการศึกษาต่อ หรือเอาไปใช้ในทางใดๆ ได้เลย

ถ้าพูดก็เหมือนว่าเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษามาตรฐาน มาตรฐาน ความรู้ มาตรฐาน วรรณกรรมมาตรฐานนี้ ทุกอย่างเป็น “มาตรฐาน” หมดที่รัฐเป็นผู้กำหนด ขึ้น เพราะฉะนั้น “ความเป็นไทย” มันค่อนข้างคับแคบ ถ้าคุณกำหนด “ความเป็นไทย” คับแคบแบบนี้ ถามว่าใครบ้างที่สามารถแสดง “ความเป็นไทย” ได้เต็มที่ ถ้าเอา คนในประเทศไทย คนที่สามารถพูดภาษาไทยได้คล่องๆ

ผมคิดว่าจริงๆ แล้ว มีคนอยู่เพียงสองพวกเท่านั้น ที่สามารถ “แสดงความเป็นไทย” ได้อย่างเต็มที่ คือ “คนภาคกลาง” กับ “คนภาคใต้” ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ในความคิดผมคิดว่า “คนภาคกลาง” กับ “คนภาคใต้” นี้อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน ผมคิดว่า “ภาคใต้” เป็นวัฒนธรรมอีกแขนงหนึ่งของ “ภาคกลาง” หรือ “ภาคกลาง” เป็นอีกแขนงหนึ่งของทาง “ภาคใต้” นั่นแหละ มันไม่เหมือน “เหนือกับอีสาน” ที่เป็นไทยด้วยกัน แต่เป็นไทยคนละพวกไปเลย

ผมคิดว่ามันทำความลำบากแก่คน “ภาคเหนือ” ทำความลำบากให้คน “ภาคอีสาน” ที่จะกลายเป็น “ไทย” ได้เต็มที่ ได้พร้อมเพรียง ได้เรียบร้อย ได้สมบูรณ์ เท่ากับคน “ภาคกลาง” กับคน “ภาคใต้” ที่เหลือมันต้องค่อยๆ กลืนเข้าสู่ “ความเป็นไทย” ตามที่รัฐนิยามไว้

แล้วจะก็กลืนให้เข้ากันอีกมากทีเดียวก็คือ “คนกลุ่มน้อย” ทั้งหลาย ที่ไม่สามารถกลืนเข้ามาได้ ที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า ก็กลืนให้เข้ามาเป็น “ไทย” ได้ยากเหมือนกัน เพราะ “ความเป็นไทย” ที่พูดถึงเมื่อกี้นี้ ต้องอยู่ในวิถีชีวิตอันหนึ่ง ซึ่งต้องมีรายได้และระดับการศึกษาพอสมควรเหมือนกันที่จะสามารถที่จะเป็นไทยได้ 100% เพราะฉะนั้น ไม่ใช่แต่ในเชิงคน กลุ่มคน ในเชิงชาติพันธุ์ วัฒนธรรมเท่านั้น ที่ผมคิดว่าคนกลุ่ม ที่จริงมีจำนวนมากกว่าด้วยซ้ำไป ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่เพียงพอ ก็กลืนตัวเองเข้ามาสู่ “ความเป็นไทย” ได้ค่อนข้างยากเหมือนกัน

และเมื่อคุณเป็น “ไทย” น้อยกว่าคนอื่น ๆ คุณก็มีสิทธิน้อยกว่าคนอื่น ๆ ด้วย ก็เป็นสิ่งที่ เป็นไปตามที่ชนชั้นนำต้องการรักษาอภิสิทธิ์ของตนเองไว้ คือทำทั้งหมดเหล่านี้ให้เป็น “ชาตินิยม” เพื่อที่เขาสามารถมีเหตุผลของการที่จะมีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่นได้ เพราะเขาเป็น “ไทย” มากกว่า

ทั้งหมดเหล่านี้ ผมคิดว่ามันเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ที่มาจาก
อุดมการณ์ของฝ่ายซ้าย ตั้งแต่ 2490 หรือมาก จะมากกว่านั้นด้วยซ้ำไป ค่อยๆ ทำให้
เกิดความเปลี่ยนแปลง ทำให้ตัวหลักการและเหตุผลที่พูดถึงของ “ลัทธิชาตินิยมไทย”
มันดำรงอยู่ต่อไปได้ค่อนข้างยาก เพราะว่าพวกฝ่ายซ้ายไปนิยามใหม่ว่า “ชาติ” คือ
“ประชาชน”

นอกเรื่องนิดหนึ่งนะครับ “สีแดง” ในธงชาติไทยแปลว่าอะไร ผมก็ไม่ทราบ
เหมือนกันครับว่าพวกท่านจะแปลว่าอะไร แต่ในสมัยหนึ่งเขาตอบว่าสีแดงก็คือ
“เลือด” ของ “ประชาชน” เพราะฉะนั้น มันก็มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น มีวัฒนธรรมที่
หลากหลายมากขึ้น จริงอยู่เป็นวัฒนธรรมที่รัฐยอมรับ หรือพรรคคอมมิวนิสต์ฯ
ยอมรับก็แล้วแต่ แม้กระนั้น ก็ต้องยอมรับว่าเฉพาะวัฒนธรรมที่พรรคฯ หรือรัฐ
ยอมรับนั้น ของพวกฝ่ายซ้ายนี้ ก็มีลักษณะที่มาที่มีความหลากหลายมากกว่าเดิม
เพราะเป็นวัฒนธรรมที่มาจาก “ประชาชน” โดยทั่วไป

ในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ผมคิดว่ามีคน que เข้าไปมีส่วนร่วม เข้าไปผลักดัน
การเมืองในยุค 14 ตุลาและหลังจากนั้น มีคนที่ถูกนิยามว่ามี “ความเป็นไทย” น้อย ที่
เข้าไปร่วมในเหตุการณ์และมีการผลักดันดังกล่าวนั้นมากที่สุด คนที่เกิดไม่ทันคงจำ
ไม่ได้ แต่คนที่เกิดทันคงจำได้ว่า ขบวนการนักศึกษาในช่วงต่อมา 6 ตุลา 2519 นั้น
ถูกโจมตีว่าเป็นเรื่องของ “เจ้าและขุน” นั่นก็คือว่าความเปลี่ยนแปลงที่กลุ่มคนอยาก
ให้มาเปลี่ยนใน 14 ตุลานั้น มันถูกปะทะ ถูกค้าน หรือถูกต้านโดยความคิดแบบ
“ชาตินิยม” เก่า คือคุณถูกว่ามี “ความเป็นไทย” น้อยกว่าที่จะนำเอาความเปลี่ยนแปลง
มาสู่สังคมได้

ในขณะที่วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นใหม่ของพวกฝ่ายซ้าย ยอมรับ “ความเป็นไทย” ที่
สมบูรณ์ของระดับล่างด้วย ตัวอย่างเช่นในปี 2518 หรือ 2519 ดันปีเลย ผมเคยถูก
อาจารย์เบนถามว่า ทำไมอีสานถึงเป็นสัญลักษณ์ของ “ความเป็นไทย” เราจะเห็นว่า
หนึ่งที่เกี่ยวกับอีสาน “ลูกอีสาน” หรืออะไรก็แล้วแต่ กลายเป็นสัญลักษณ์ของ
รากเหง้า “ความเป็นไทย” ค่อนข้างสูง

วันนั้น ผมก็ตอบไม่ได้ตามเคยนะครับ แต่วันนี้ผมอยากจะตอบว่า มันเป็น
อิทธิพลของพวก “ฝ่ายซ้าย” ที่พยายามจะทำให้คนระดับล่าง ที่ครั้งหนึ่งถูกลิตรอน
สิทธิของ “ความเป็นไทย” ออกไป ออกมาปรากฏตัวในที่สาธารณะ แล้วก็ “คน
ไทย” หรือมี “ความเป็นคนไทย” ที่สมบูรณ์มากขึ้น

เพราะฉะนั้น นิยามเดิมของ “ชาติ” ผมคิดว่ามันถูกแข่งขัน แล้วก็เกิดความสับสนตั้งแต่ 14 ตุลา 2516 จนมาถึงทุกวันนี้ ผมคิดว่ามีความสับสน ชัดแย้งกันในสำนึกความเป็น “ชาตินิยม” ของเรา ในประเทศไทยค่อนข้างมาก อย่างน้อยสุดในกลุ่มคนพวกหนึ่ง “ชาติ” ไม่ใช่สมบัติของคนกลุ่มน้อยที่เป็นชนชั้นนำอีกต่อไป แต่ “ชาติ” เป็นสมบัติของคนเล็กๆ ทัวๆ ไปหมดทุกคน และคนเล็กๆ ก็สามารถทำอะไรใน “ชาติ” ด้วย คือไม่ใช่เป็นผู้ยอมรับการจัดสรรที่ชนชั้นนำจัดสรรให้ ตัวเขาเองมีสิทธิในการเรียกร้อง ในการประท้วงที่จะกำหนด การจัดสรรทรัพยากร จัดสรรอำนาจได้อีกด้วย เพราะเขาเป็นเจ้าของ “ชาติ” นี้ ไม่มีความด้อยกว่าอภิสิทธิ์ชน

เท่ากับว่า มันเกิดการตั้งคำถามว่า ไอ้พวกชนชั้นนำนั้นนะ มีสิทธิเหนือ “ชาติ” มากกว่าคนอื่นเพราะอะไร คือผมคิดว่าเป็นคำถามใหม่ เป็นคำถามที่ไม่เกิดขึ้นกับคนทั่วไป จริงๆ แล้วเป็นคำถามที่เกิดขึ้นตั้งนานแล้ว แต่กับกลุ่มชนชั้นนำด้วยกัน แต่กับคนทั่วไปผมคิดว่าเป็นคำถามอันแรก แล้วผมคิดว่ามันมีความพยายามที่อภิสิทธิ์ชนจะตอบคำถาม ว่าทำไมเขามีสิทธิเหนือ “ชาติ” มากกว่าคุณ แล้วผมคิดว่าคำตอบเก่าๆ มันใช้ไม่ได้ แล้วจนถึงทุกวันนี้ ผมก็ยังไม่เห็นใครที่จะตอบคำถามเหล่านี้ให้เป็นที่ยอมรับ หรือว่าให้ตัวเองยอมรับก็แล้วแต่ได้

ซึ่งเป็นเหตุที่ผมคิดว่า ลัทธิอนุรักษนิยมของประเทศไทย ถูกท้าทายจากคำถามที่ตัวเองไม่อาจตอบได้เยอะ ปัญหาเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งสมัยก่อนก็ไม่เคยเกิดคำถามอะไร แต่เดี๋ยวนี้เกิดคำถามว่า สามอันนี้ มันอันเดียวกันหรือเปล่า หรือสามอันนี้เป็นสามอย่าง แล้วถ้าเป็นสามอย่างขัดแย้งกันเองได้หรือเปล่า เป็นต้น

คำถามเหล่านี้ ก็เป็นคำถามที่ถ้าอยากจะรักษา “ชาตินิยม” แบบเก่าเอาไว้ คุณต้องตอบมาให้ได้ว่ายังงัยกันแน่ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” เพราะฉะนั้น ผมคิดว่าสภาวะเดิมของ “ลัทธิชาตินิยม” ผมคิดว่าผมขอใช้คำของอาจารย์ธงชัย (วินิจจะกุล) นะครับว่า ที่เรียก “ราชาชาตินิยม” ตามความเข้าใจของผม คือเรื่อง “ราชานิยม” กับ “ชาตินิยม” มันกลืนเข้าหากันสนิท มันแยกสองอย่างนี้ออกจากกันไม่ได้

ผมคิดว่า “ราชาชาตินิยม” เริ่มมีปัญหา เพราะว่ามันกลืนเข้าหากันไม่ได้ แล้วเมื่อกลืนเข้าหากันไม่ได้ มันจะเกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้นในสังคมเยอะมาก เมื่อเกิดความขัดแย้งในสังคม ทางออกมาก็คือว่า ผมคิดว่า “ชาติ” ต้องถูกกลืนกลับเข้าไปสู่

“ราชานิยม” เหมือนเดิม หรือในทางกลับกัน “ราชา” ก็ต้องถูกกลืนกับเข้าไปสู่ความเป็น “ชาตินิยม” อย่างใดอย่างหนึ่ง

แล้วก็ทราบที่ทั้งสองอย่างมันยังขัดแย้งกันอยู่ มันยังกลืนเข้าหากันไม่ได้ อย่างนี้ ผมคิดว่าเราที่จะพบความขัดแย้งอย่างที่เรพบกันในปีที่แล้ว (2551) แล้วผมคิดว่า ในปีนี้ (2552) ก็พบอีกนะครับ อย่างแน่นอน คุณไม่สามารถที่จะกำหนดได้แน่นอนว่าที่ “รักชาติ” มันหมายถึง “สีเหลืองหรือสีแดง” กันแน่ เพราะว่าสองอย่างนี้ครั้งหนึ่งเคยอยู่ด้วยกัน แต่บัดนี้ มันชัดเจนแล้วว่ามันไม่ได้อยู่ด้วยกัน ขอบพระคุณมากครับ

อัครพงษ์ คำคุณ : พิธีกร

ขอบพระคุณท่านอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ผมคิดว่าท่านคงมีคำถามมากมาย เก็บเอาไว้ก่อนนะครับ ลำดับต่อไป เชิญท่านวิทยากรที่จะคุยกับเราวันนี้ ท่านอาจารย์ทรงยศ แวงหงษ์ อาจารย์เกษียร เตชะพีระ ท่านอาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์ คุณวารุณี โอสธารมย์ ระหว่างที่วิทยากรเข้ามานั่ง ท่านใดที่อยากออกกำลังกายนะครับ ท่านใดที่ยังไม่มีหนังสือ ด้านหน้าเรามีจำหน่าย 300 บาท แถมสุจิตร์งานด้วยนะครับ ถ้าท่านมีแล้ว ระหว่างที่ท่านวิทยากรจัดแจงที่นั่งกันอยู่ ผมอยากจะโฆษณาหน้าปกหนังสือเล่มนี้หน่อยนะครับ หนังสือเล่มนี้ออกแบบปกโดย คุณอภิชาติพงษ์ วีระเศรษฐกุล ผมดูครั้งแรกก็ไม่เข้าใจ เดี่ยวเราจะถามท่านเจ้าของหนังสือเล่มนี้ว่า มันแปลว่าอะไร ผมดูครั้งแรก ก็ถือว่าเป็น Reflection มันก็เลยมีแสงเหลืองๆ เล่มนี้ออกแบบปกโดยอภิชาติพงษ์ ผู้กำกับภาพยนตร์ เจ้าของรางวัลหนังเรื่อง “สัตว์ประหลาด” (Tropical Malady) เป็นหนังที่ทุกคนดูแล้วก็คง “ช็อก” มากนะครับ บางท่านก็ชอบ นี่คืออีกหนึ่งความพิเศษของหนังสือเล่มนี้ครับ

อภิปราย-เปิดตัวหนังสือ

เกษียร เตชะพีระ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฉลอง สุนทรวาณิชย์

รองศาสตราจารย์ ประจำคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารุณี โอสถารมย์

นักวิจัยชำนาญการ 8 ประจำสถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทรงยศ แววหงษ์

อาจารย์ ประจำคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ดำเนินรายการ

ฉลอง สุนทรวาณิชย์ :

ครับ สวัสดีครับท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ต้องขอขอบคุณอาจารย์ชาญวิทย์ ที่ขอให้ผมมาร่วมในการเปิดตัวของหนังสืออาจารย์เบน เข้าใจว่าเหตุผลที่เลือกผม ถ้าดูจากสามคนที่เชิญมาเป็นวิทยากร ก็คือมีสไตล์ที่แตกต่างกัน นะครับ ผมคงเป็นผู้แปล เพราะฉะนั้น ในฐานะที่เป็นผู้แปล ผมก็คงพูดถึงประสบการณ์ของการแปลที่ผมเคยทำมา เพื่อเปรียบเทียบกับงานของอาจารย์เบนในครั้งนี้ ซึ่งจริงๆ ที่แปลของอาจารย์เบนในครั้งนี้ แปลน้อยมาก ได้แปลเพียงแค่บทเดียว คือ บทที่ 6

สำหรับผม การแปลก็คือการเรียนรู้แบบหนึ่ง ที่อาจจะผ่านเส้นทางที่ซับซ้อน และก็ประสบการณ์ของการเรียนรู้ที่มันคุ้มค่า ผมคิดว่าทุกท่านคงมีความรู้สึกคล้ายๆ กับผมนะครับ ว่าครั้งแรกที่เราได้อ่านหนังสือ ที่มันไม่ใช่ภาษาพ่อภาษาแม่ของเรา เราคิดว่าเราต้องการอย่างไร เราคิดอย่างนั้นได้ เพราะอะไรที่เราไม่ต้องการ เราก็คงสามารถจะข้ามมันไป จดหมายเหตุต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆ ชื่อคนที่เราอาจจะไม่คุ้น ไม่เคยรู้มาก่อน ว่าเป็นใคร เราก็คงอาจจะข้ามไป เอาแต่ประเด็นใหญ่ ประเด็นสำคัญ นั่นเป็นเรื่องของการอ่าน

แต่ว่าเวลาเราคิดว่าเราอ่าน แล้วเราเข้าใจ พอถึงเวลาแปล ต้องลงทุกเรื่องเวลาที่ผมแปลหนังสือซึ่งคิดว่าไม่ได้แปลอะไรมากมาย ผมก็จะหั่นเลาะ คิดว่าคงพอเข้าใจ แต่พอเริ่มนั่งลง และเริ่มทำงานไปจริงๆ ก็เจอความจริงว่า มันมีเรื่องราวมากมายที่เราไม่เข้าใจเลย ทั้งเรื่องของศัพท์แสง สำนวนแล้วก็เรื่องของเนื้อหา ที่ผมพบเจอบ่อยครั้งเลยทีเดียว แม้กระทั่งเรื่องที่ผมคิดว่าผมคุ้นเคยกับมัน เป็นเรื่องที่ผมเคยเรียนมาก่อน ก็ยังพบปัญหาแบบนั้น และเมื่อใดก็ตามที่พบว่าเราไม่เข้าใจศัพท์สำนวน หรือเนื้อหาพวกนั้น ผมก็ไม่สามารถที่จะแปลมันออกมาได้ไม่ จนกระทั่งต้องทำความเข้าใจ ต้องขวนขวาย ค้นคว้าหาความรู้มา เพื่อทำความเข้าใจมันก่อน เพื่อที่จะแปลมันออกมาให้ได้ เป็นภาษาไทย

ดังนั้น สำหรับผมแล้ว เรื่องแปลจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ คือการทำความเข้าใจเรื่องที่เรแปล ถ้าพูดเป็นสำนวนไทยก็คือ “เข้าถึงกัน” ซึ่งจริงๆ แล้วก็ไม่ใช่เรื่องที่แปลก ที่พูดเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าเรื่องที่ผมแปลผมเข้าใจถูกนะครับ จริงๆ แล้วถ้าคุณอ่านมาอาจจะบอกว่าผมเข้าใจผิดก็ได้ อย่างน้อยๆ ผมสบายใจที่ผมเข้าใจว่าผมเข้าใจถูกแล้ว

ในชีวิตของผม ผมเคยแปลหนังสือมาสองสามเล่ม แปลหนังสือวิชาการ ซึ่งผมขอพูดถึงเพื่อที่จะแสดงอุดมการณ์ในการแปล ของการเป็นนักแปล งานชิ้นแรกที่ผมแปลคืองาน ประวัติศาสตร์พม่า ซึ่งเป็นงานทางวิชาการชิ้นแรก (พม่ากับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ของ นิธิเมียนต์ 2543) ที่ผมทำอย่างจริงจัง ตอนที่แปลนี้ แปลเพราะไม่มีอะไรจะทำ ว่างาน และได้หนังสือเล่มนี้มาจากเพื่อนพม่า ก็เลยมานั่งอ่าน และคิดว่ามันน่าสนใจจะแปล เป็นงานที่ใช้เวลาในการทำงานนานมาก กว่าจะออกมาเป็นรูปเล่ม หลังจากที่ได้แปลเสร็จประมาณหนึ่งปี ไม่มีใครสนใจที่จะพิมพ์ให้ไปถามใครก็ไม่มีใครรับปากจะทำ ประเด็นสำคัญก็คงจะคิดว่า รู้ว่าผมไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญเรื่องพม่า ฉะนั้นก็ไม่มีเหตุผลที่จะแปลหนังสือเกี่ยวกับพม่า

จนกระทั่งหนึ่งปีผ่านไป จะด้วยเหตุผลอะไรก็ตาม ได้พบอาจารย์ชาญวิทย์ และอาจารย์ชาญวิทย์ก็รับพิมพ์ให้ทันที และได้ให้เวลาเดือนกว่าๆ ในการปรับปรุงภาษา แก้ไขสำนวน ที่นี้ หนังสือประวัติศาสตร์เล่มนั้น จะยากก็ไม่ได้ เพราะเนื้อหาเป็นเรื่องที่ผมคิดว่าผมพอจะเข้าใจ เพียงแต่ว่ามันเป็นงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ มีการใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ทั้งที่เป็นของอังกฤษเอง และก็ของพม่าเอง

ฉะนั้น ถ้ามองงานชิ้นนี้มันยาก มันก็ไม่ยากเท่าไร งานประวัติศาสตร์พม่า แต่แม้กระนั้น มันก็มีส่วนซึ่ง ถ้าจะใช้คำหุรหาก็คือ มันยังต้องมีการทำวิจัยกับเนื้อหาด้วยตัวเอง เพราะก็ยังมีเรื่องชื่อคน เรื่องชื่อสถานที่ เป็นรายละเอียดปลีกย่อย เช่น เรื่องการสงคราม การรบ อะไรแบบนั้น ซึ่งผมไม่มีความรู้ ต้องไปหาความรู้ ซึ่งวิธีการหาความรู้นั้น ผมเริ่มแปลหนังสือประวัติศาสตร์พม่านี้ตั้งแต่ ถ้าจำไม่ผิดประมาณปี 2530 ต้นๆ ก็คือการเดินเข้าห้องสมุด แล้วก็ยืมหนังสือในห้องสมุด เพื่อที่จะสืบค้นเปิดอ่านเอกสารอ้างอิง เพื่อที่จะหาความกระจ่างของประเด็นของเรื่องที่เรายังไม่เข้าใจ แต่ที่มันยากมากที่สุดสำหรับงานชิ้นนั้นก็คือ เนื่องจากผมเป็นคนที่ไม่รู้ภาษาพม่า ฉะนั้น เรื่องชื่อคน ชื่อสถานที่ ที่เป็นชื่อพม่า จึงต้องใช้วิธีกล่อมเกลี้ยง ถามผู้รู้บ้าง ผู้รู้ภาษาพม่า เพื่อที่จะถอดความออกมาให้ใกล้เคียงเป็นภาษาไทย อันนั้นเป็นงานชิ้นแรก ซึ่งใช้เวลากว่า 12 ปีกว่าจะออกมาเป็นรูปเล่มได้

ที่นี้ เล่มที่สองที่ผมแปลเป็นงานของอาจารย์ Michael Vickery แปลให้กับสมาคมประวัติศาสตร์ฯ เมื่อประมาณปี 2533 เหมือนกัน อันนั้นคือ บทความของอาจารย์ Vickery ที่ว่าด้วยเรื่องของ ศิลาริกหลักหนึ่ง (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) เป็น

บทความที่ยาวมาก แต่ความยาวไม่ใช่เป็นตัวปัญหา ปัญหาทุกครั้งของคนแปลก็คือว่า ภาษาของอาจารย์ Vickery เป็นภาษาที่ค่อนข้างจะยาก แต่ที่มันยิ่งไปกว่านั้น คือตอนรับปากว่า ผมจะแปลเรื่องศิลาจารึก ผมก็คิดว่ามันเป็นเรื่องประวัติศาสตร์แท้ๆ แท้จริง ๆ แล้วข้อมูลมันเป็นเรื่องของภาษาศาสตร์ เรื่องภาษาศาสตร์จึงเป็นเทคนิคที่ยากมากสำหรับผมเอง เป็นเรื่องที่ผมต้องหาหนังสือมานั่งอ่านเอง และไม่มีวันจะเข้าใจ บางครั้งก็ต้องอาศัยสอบถามผู้รู้ที่เป็นนักภาษาศาสตร์ เรื่องทฤษฎีของภาษาศาสตร์เชิงประวัติศาสตร์ เรื่องของทฤษฎีที่ว่าด้วยภาษาศาสตร์ที่เป็นภาษาดั้งเดิม ผมแปลจนเสร็จภายในเวลาไม่กี่เดือน จนกระทั่งออกมา และในทุกวันนี้ ผมก็ยังคงไม่เข้าใจเรื่องของพวกภาษาดั้งเดิม โดยผ่านงานแปลของอาจารย์ M. Vickery มันทำให้ผมได้เรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูลของศิลาจารึกหลักหนึ่งมากขึ้น การทำความเข้าใจนั้นเป็นเรื่องสำคัญ และก็หลักฐานและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของประวัติศาสตร์ไทย โดยผ่านการแปลงาน ผมเองก็ได้ช่วยขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับเรื่องของหลักฐานที่สำคัญที่สุดอันหนึ่ง

มาในส่วนของอาจารย์เบน ผมได้รับมอบหมายให้แปลบทเดียว อันที่จริงส่วนใหญ่ก็ได้รับแจกไปกันคนละบท ตอนแรกๆ ผมก็ยังบ่นกับอาจารย์ชาญวิทย์ว่า อย่างนี้ก็ฉิบหายสิครับ อาจารย์ คือคนที่ฉิบหายคือคนที่เป็นบรรณาธิการ คือ ต้องรวมสำนวนการแปลของคนเก่าคน สิบคน เพื่อที่จะให้ภาษาทั้งหมดมันร้อยเข้ากันได้ รวมไปถึงการตัดสินใจใช้คำในภาษาไทย กับศัพท์ที่เกี่ยวข้อง ผมก็เข้าใจว่าแต่ละคนก็คงมีวิธีใช้ศัพท์ที่มันแตกต่างกันไป แต่ท่านอาจารย์ชาญวิทย์ก็บอกว่าไม่เป็นไร ท่านสามารถทำมันออกมาได้เร็ว และมันก็ใช้เวลาประมาณ 4-5 ปีก็ว่ามันจะออกมา

ประสบการณ์ของผมในการแปลงานของอาจารย์เบนครั้งนี้ ผมต้องบอกว่าเป็นงานแปลที่ยาก สำหรับผมนั้น ยากมากๆ ต่างจากงานของอาจารย์ M. Vickery คือ ยากกันคนละอย่าง ตอนที่ผมได้มีโอกาสอ่านงานบางตอนของอาจารย์เบน ผมไม่เคยอ่านจนจบเล่มเลยครับ ผมขอสารภาพกับอาจารย์เบน แล้วเดี๋ยวอาจารย์ก็จะเข้าใจว่าทำไมอ่านไม่จบทั้งเล่ม ตอนอ่านนั้น เฉยๆ อ่านเพื่อที่จะทำความเข้าใจกับมัน ไม่ใช่เพื่อที่จะแปล เมื่ออ่านแล้วก็คิดว่าเข้าใจ เข้าใจประเด็นต่างๆ แต่พอถึงตอนลงมือแปล พบว่ามันยากกว่าที่คิดมาก

ผมคงขออนุญาตพูดถึงความยากเป็นประเด็นเลย ประเด็นแรก ผมคิดว่าทุกท่านคงได้เห็นถ้ามีโอกาสได้อ่านงานของอาจารย์เบนสัก 5 หน้า อ่านสามบท หรือ

อ่านทั้งเล่มก็แล้วไป งานเรื่องนี้เป็นเรื่องของการกำเนิด การขยายตัวและการแพร่กระจายของความคิดที่เกี่ยวกับ “ชาติ” ในฐานะที่เป็น “ชุมชนจินตกรรม” และการก่อตัวและการแพร่กระจายของความคิด “ชาตินิยม” เป็นการพิจารณาเรื่องของ “ชาติและชาตินิยม” ในภูมิภาคต่างๆ ของโลก

ดูเหมือนว่าไม่มีทวีปไหนที่อาจารย์เบนไม่เจอ imagined communities ยกเว้นอาจจะในแอนตาร์กติก หรืออาร์กติก พวกนกเพนกวิน อาจจะมี พวกแมวน้ำ อาจจะมี แต่อาจารย์เบนก็ไม่ได้พูดถึง จึงมีแค่สองทวีปที่อาจารย์เบนไม่ได้เข้าไปแตะ นอกนั้นแล้ว งานของอาจารย์เบน ครอบคลุมไปหมดทุกทวีป ทำให้เราได้เห็นความ อุดสาหกรรมทางวิชาการของอาจารย์เบนเอง สำหรับผม ความรอบรู้อย่าง กว้างขวางของอาจารย์เบน กลับสร้างปัญหาในการทำความเข้าใจและในการแปล เพราะผมมีความรู้โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ไทย และในส่วนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินเดียสมัยใหม่ แต่ก็ไม่ได้มากมายนัก มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุโรป ตะวันตก ประวัติศาสตร์อเมริกัน น้อยมาก และมีความรู้เท่ากับศูนย์ ในเรื่องของยุโรป ตะวันออก ในเรื่องของลาตินอเมริกา ในเรื่องของตะวันออกกลาง เรื่องของเอเชียไมเนอร์ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือตะวันตกก็แล้วแต่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของ แอฟริกา

ตอนที่อ่านแรกๆ ก็พอล้มกล้ม ชื่อไหน เรื่องไหน ที่เราไม่รู้ เราก็เข้าไป ศัพท์แสงเฉพาะ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ ที่เราไม่รู้ ก็พยายามทำความเข้าใจไป ตามบริบทข้างเคียง จากตัวประโยค จากแนวคิดหลัก ก็พอจะดูไปได้ แต่พอดึง นั้งลงมือแปลจริงๆ ก็พบว่า เราไม่เข้าใจ และเมื่อเราไม่เข้าใจเรื่องอะไรก็แล้วแต่เพียง เรื่องเดียวนั้น มันก็ไม่สามารถที่จะแปลทั้งหมดได้ ทำให้ต้องหาความรู้ หาหนังสือ เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นของจีน ญี่ปุ่น อินเดีย ยุโรปตะวันตก ยุโรป ตะวันออก ตะวันออกกลาง ลาตินอเมริกัน ทั้งหมด

อย่างเช่นในบทที่ 6 ที่ผมแปล ดูเหมือนว่าจะไปทุกทวีปเลย ในทั้งหมด ประมาณ 30 หน้าของบทที่ 6 ที่ผมรับผิดชอบการแปล ไม่เพียงแต่ความรู้ในเรื่อง ประวัติศาสตร์ แต่รวมถึงวัฒนธรรมในความหมายต่างๆ ไปด้วย ไม่น่าเชื่อว่าต้นฉบับ บทที่ 6 ที่ผมได้รับมอบหมายให้แปลนั้น ซึ่งมีความยาวประมาณ 30 หน้า ผมใช้เวลา แปลถึงประมาณ 6 เดือน กว่าเสร็จ ยังโชคดีที่ก่อนหน้านี้งานที่ผมแปลให้อาจารย์ ชาญวิทย์ มันในช่วงที่เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมันพัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนสามารถ

ที่จะนั่งทำงานอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์ และเมื่อติดขัดที่ศัพท์ตัวไหน ไม่ว่าจะเป็นภาษาอะไรก็แล้วแต่ ไม่ว่าจะเป็นภาษาสลาฟ ภาษาเยอรมัน ภาษาสเปน โปรตุเกสที่ผมก็สามารถที่จะคลิกเพื่อเช็คผ่านอินเทอร์เน็ตได้โดยไม่ต้องเสียเวลาเดินไปห้องสมุดหรือห้องอ้างอิง เพื่อเช็คเรื่องพวกนี้ นับว่าโชคดีมากที่พบรายงาน และที่สำคัญคืออาจารย์เบนได้คอยให้คำแนะนำ เวลามีปัญหาอะไร ก็อีเมลไปหาอาจารย์ และอาจารย์ก็ตอบมาเป็นชุดในการอธิบายเรื่องบางเรื่อง ซึ่งถ้าปราศจากการช่วยเหลือเหล่านี้ การแปลครั้งนี้ก็คงจะเป็นไปไม่ได้ ตัวอย่างที่ผมจะยกตัวอย่างเฉพาะในบทของผม อันนี้เป็นสิ่งที่ผมหาขึ้นมารวดเร็ว นี่คือคำศัพท์เพียงไม่กี่หน้า ที่เกิดผมก็เพิ่งจะเคยเห็น ศัพท์บางคำอาจารย์เบนได้อีเมลอธิบายมา และศัพท์บางคำก็ได้รับคำตอบจากพวกเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต

ที่นี้ ความยากอย่างที่สอง คือเรื่องของสำนวนภาษาของอาจารย์เบน อาจารย์เบนไม่ได้ใช้ศัพท์ที่ยากขนาดเหมือนต้องป็นเขาไปเพื่อทำความเข้าใจ แต่ที่มันยาก คือ ในส่วนที่เป็นสำนวนภาษาของอาจารย์เบน เป็นสำนวนภาษาที่แฝงนัย ที่ทั้งเขี่ยหยัน เสียดสี แดกดัน เป็นสำนวนที่ทั้งแสบๆ คันๆ มีความหมายแฝง เท่าที่ผมได้อ่านงานของอาจารย์เบนมาอย่างที่ยก ภาษาแบบนี้ของอาจารย์เบน ตอนที่เรารอ่าน เราเข้าใจ หลายช่วงหลายตอนที่อ่านไป ก็ยืมไปหัวเราะไป แต่พอมานั่งแปลจริงๆ สำนวนภาษาที่เสียดสีตามแบบของอาจารย์เบน มันกลายเป็นปัญหาของเราว่าเราจะถ่ายทอดเป็นสำนวนภาษาไทย ที่เป็นภาษาที่สามารถเสียดสีในระดับเดียวกันได้อย่างไร นี่เป็นปัญหาใหญ่สำหรับผมมาก ซึ่งโดยทั่วไปผมก็จะแปลเป็นภาษาทางการ แต่พอมานั่งแปลของอาจารย์เบน ผมก็ต้องพยายามหาคำแปลที่เป็นสำนวนที่มันแดกดันอยู่ในระดับเดียวกันออกมาให้ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าอ่านในบทที่ 6 ที่ผมแปล ก็อาจจะพบว่ามันอาจจะแข็งทื่อ หรือไม่สามารที่จะสื่อนัยยะทั้งหมดให้เข้าใจได้ ต่างจากการอ่านต้นฉบับ ก็ขอกราบขออภัยอาจารย์เบนและผู้อ่านด้วยนะครับ

แต่อันที่จริงก็อาจจะไม่ต้องขอภัยอาจารย์เบนก็ได้ เพราะอาจารย์เบนก็เป็นคนตรง ยอมรับคำวิจารณ์ได้ อันนี้อยู่ในบทสุดท้ายของอาจารย์เบน ว่าสุดท้ายแล้ว เมื่อผลงานของอาจารย์ออกสู่สาธารณะชน ก็ต้องได้รับคำวิจารณ์ และได้เขียนไว้และแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า การแปลนั้นก็คือการทรมานทรมาน เพราะฉะนั้น เมื่อ

อาจารย์เบนเข้าใจความจริงเกี่ยวกับการแปลแบบนี้ ก็อาจจะไม่ต้องขอภัยอาจารย์เบน ฉะนั้น ขอภัยผู้อ่านทั้งหลายนะครับ

อันนั้นเป็นประเด็นแรก ผมยังมีประเด็นอื่นๆ อื่นๆ อีก

อย่างที่ท่านพิริกร ได้พูดประเด็นตอนเริ่มเปิดรายการ เรื่องอธิบายที่ว่าทำไมต้องใส่เน็ตโท คือทั้งหมดก็มาจากคำโปรยปกหลัง ที่เรามีการยกออกมาพิมพ์ไว้ที่ปกหลัง อันนี้ เป็นตัวอย่างของสำนวนภาษาแบบสวยๆ กันๆ แบบเสียดสี หักหาญของอาจารย์เบน ผมสงสัยว่าอาจารย์เบนเขียนแบบนี้ก็เพราะผมเข้าใจว่าผมเป็นคนแรกที่สบทแปลสำนวนภาษาของอาจารย์เบนกลับไป ซึ่งเป็นสำนวนภาษาแบบศักดิ์นา ราชาศัพท์ อาจารย์เบนก็เลยหยิบขึ้นมาเป็นตัวอย่าง นี่เป็นตัวอย่างสำนวนภาษาที่ผมอ่านแล้วหัวเราะ อ่านแล้วคิดว่าอาจารย์เบนนี่แปลกจริง ที่อาจารย์เบนลงคำท้ายของแก้วว่า “ด้วยความประหลาดแถมธรรมดา ผู้เขียนจึงเฝ้ารอที่จะเห็น Imagined Communities ฉบับแรกที่แปลออกมาแบบกษัตริย์นิยม”

ตรงนี้ผมคิดที่น่าสนใจ น่าสนใจยิ่งไง คือตรงที่ เมื่อมาลองคิดในมุมกลับว่า มันเป็นไปได้ไหม แล้วมันจะเกิดอะไรขึ้น ถ้าสมมติว่าโลกนอกของวัฒนธรรมไทย โลกนอกของไทย จะได้มีโอกาสอ่าน Imagined Communities ฉบับกษัตริย์นิยม อย่างเป็นภาษาอังกฤษ โดยการแปลกลับจากภาษาไทย จากภาษาอังกฤษ ด้วยสำนวนภาษาที่เป็นกษัตริย์นิยม ทำด้วยการผสมวิญญูณกษัตริย์นิยมแบบไทยๆ โดยพวกเรา ซึ่งถือเป็นกลุ่มนักวิชาการรุ่นหลัง ซึ่งจะพยายามถ่ายทอดข้อมูลเป็นภาษาไทยที่เป็นกษัตริย์นิยม กลับไปเป็นกษัตริย์นิยมที่เป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้คนทั้งโลกได้อ่าน

สำหรับผม มันก็จะเป็นประสบการณ์ที่แปลกอีกแบบหนึ่ง ผมเองภาษาอังกฤษก็เป็นแบบงูๆ ปลาๆ คงไม่สามารถที่จะแปลจากภาษาไทยกลับไปเป็นภาษาอังกฤษ ให้มันมีสำนวนเป็นแบบกษัตริย์นิยมได้ แต่ผมก็ได้พยายามลองทำดู โดยจะยกมาสองสามตัวอย่าง โดยการเอาข้อความของอาจารย์เบนอันที่เป็นต้นฉบับ และด้วยการใส่คำคุณศัพท์ หรือด้วยการแปลงศัพท์ สำนวน ภาษา บางคำ เพื่อให้มันดูเป็นศักดิ์นา ในความหมายที่ว่า มันมีความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนในสังคม เพื่อที่จะได้ออกมาเป็น edition ใหม่ ซึ่งผมเรียกว่าเป็น Royalist Edition

ผมคิดว่าเพียงแค่การที่เราเติมคำคุณศัพท์บางอย่างเข้าไป ให้คำศัพท์กลายเป็นคำสูงส่ง ของพระบรมวงศานุวงศ์ หรือของราชวงศ์ หรือพวกที่เป็นกษัตริย์

ทั้งหลาย ซึ่งเมื่อเดิมเข้าไปก็จะทำให้เกิดสับสนอย่างที่อาจารย์เบนต้องการ เช่นเรื่องของรัชกาลที่ 5 ด้วยการทำให้เป็นอักษรตัวพิมพ์ใหญ่ซะ เพราะในโลกภาษาอังกฤษจะมีแต่พระเจ้าหรือกษัตริย์เท่านั้น ที่ใช้ตัวอักษรตัวพิมพ์ใหญ่ อย่างสวรรคตนี้ผมก็แปลเป็น His Majesty's departure to heaven คือแทนที่อาจารย์เบนจะมานั่งจับผิดศัพท์ภาษาไทยพวกที่เป็นกษัตริย์นิยม หรือพวกศักดินา อาจารย์แปลภาษาอังกฤษของอาจารย์ให้เป็นภาษาอังกฤษแบบกษัตริย์นิยม ผมว่าน่าจะขายดิบขายดีได้อีกมาก ประเด็นผมคงมีแค่นี้ละครับ ขอบคุณมากครับ

ทรงยศ แวหงษ์ :

ต้องรอดูตอนท้ายนะครับ ว่าอาจารย์เบนจะว่ายังไง อยากเรียนว่าฉบับภาษาไทยนี้ เป็นฉบับแปลภาษาที่ 31 นะครับ ถ้ามี version ของอาจารย์ฉลอง ก็คงเป็นการทอยศครั้งที่ 32 ของอาจารย์เบน ในขณะที่เราพูดไปถึงความยากลำบากในการแปล ตัวผมเองได้รับบทก่อนของอาจารย์ฉลอง คือบทที่ 5 ก็มีปัญหาดียวกันกับแบบของอาจารย์ฉลอง คืออันที่อาจารย์ฉลองไม่ได้เรียกมันว่า ศักดินา หรือมีเรื่องเกี่ยวกับต่างประเทศเยอะมาก ของอาจารย์เบน อันนี้ไม่ทราบว่าจะอย่างไร แต่มันทำให้ตัว text มีความขิงขงอย่างไรก็ไม่ทราบ

ผมอ่านแล้วก็ต้องหยุดคิด ว่ามันแปลว่าอะไรนะ อันนี้ก็เป็นวิธีการเขียนของอาจารย์เบน และอันที่สองก็คือว่าในขณะที่เราพูดไปนี้ ผมมองรูปบนปก ที่เคยมีการพิมพ์มาแล้ว แล้วผมก็พบว่า ปกอันนี้ รูปซึ่งอยู่บนปก เป็นภาพของเจ้านาย รูปฉากหลังเป็นแบบขวา ผมถือว่ารูปนี้น่าจะเป็นรูปรุ่นแรกๆ แปลว่าประติษฐานกรรมการถ่ายรูปมันมีขึ้นตั้งแต่ในกลางศตวรรษที่ 19 แล้วก็หนดเหนิดอะไรทั้งหลายก็แสดงว่า รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นกษัตริย์รุ่นแรกที่ทรงไว้หนวด และหลังจากนั้น ทุกคนก็ไว้หนวดตามกันไปหมด เห็นหมวกและการโพกศีรษะ แสดงถึงความเป็นมุสลิม เห็นตราซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของกษัตริย์ ผมรู้สึกว่างกอันนี้น่าสนใจมาก และถูกพิมพ์ครั้งแรกแล้วครั้งเล่า

มีอีกอย่างหนึ่งที่ผมอยากทราบก็คือว่า ชื่อของหนังสือ จากภาษาอังกฤษ Imagined Communities นี้ และมันถูกแปลเป็นภาษาอื่นๆ คำใช้คำว่าอะไรกันแน่ เหมือนอย่างภาษาไทย เราใช้คำว่า “ชุมชนจินตกรรม” ซึ่งคนให้ชื่ออันนี้ นั่งอยู่ข้างๆ

ผมเอง ซึ่งเดี่ยวเราจะว่ากัน และให้ท่านให้คำอธิบายเพิ่มเติมอะไรบ้าง อันนี้ผมให้ไปที่คุณวารุณีเลยครับ เชิญครับ

วารุณี โอสการมย์ :

ขอบพระคุณมากค่ะ ก็ขออนุญาตนัดหนึ่งนะคะว่า ที่ดิฉันได้ขึ้นมาอยู่บนเวทีนี้ จากคำชวนในฐานะลูกศิษย์ของอาจารย์เบน ขอเรียกว่าอาจารย์เบน เพราะเป็นชื่อที่คุ้นเคยมากกว่าเบนเนติก แอนเดอร์สัน อาจารย์เบนเป็นคนที่ดิฉันให้ความเคารพนับถือ ในฐานะนักวิชาการ และไม่ได้มีความรู้จักเป็นการส่วนตัวกับอาจารย์เบนเลย อาจารย์จะอยู่ห่างกับดิฉันมาก แต่ดิฉันมีความรู้สึกที่ ผลงานของอาจารย์มีอิทธิพลมากๆ ต่อลูกศิษย์และนักวิชาการจำนวนมาก ที่สนใจไทยศึกษา และด้วยเหตุนี้ พออาจารย์ชาญวิทยชวนมา ก็ใช้เหตุผลที่ฟังไม่ขึ้นเลย ที่จะตอบรับอาจารย์ แต่ดิฉันก็ตอบรับ เพราะคิดว่าหนังสือเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมากๆ และดิฉันขออนุญาตเรียกชื่อรหัสย่อของหนังสือเล่มนี้ว่า IC อย่างที่อาจารย์เบนเรียกไว้ในบทที่ 12 นะคะ

หนังสือเล่มนี้ ชื่อเต็มๆ คือ **“ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม”** สิ่งที่ดิฉันจะพูดในวันนี้ อาจจะไม่ใช่เรื่องของการแปล หรือไม่ใช่ต้นฉบับที่เป็นภาษาอังกฤษ แต่จะพูดเรื่องของประสบการณ์ของคนที่ไม่เข้ามาอ่านหนังสือเล่มนี้ได้อย่างไร และเมื่อได้อ่านผลงานแปลไปบ้างบางส่วน รู้สึกยังงัดกับการแปล ในตอนแรกคิดว่าจะบอกกับผู้ดำเนินรายการว่า ดิฉันจะพูดอย่างสั้นๆ สั้นที่เตรียมไว้คือ ดิฉันดีใจจังที่ได้อ่าน IC เล่มนี้ แล้วก็จะจบ แต่ดิฉันคิดว่าก็คงจะไม่ค่อยคุ้ม เพราะอาจารย์ชาญวิทยก็อุทิศสำหรับหลอกล่อมา ดิฉันก็คิดว่าดิฉันจะมีแบบที่สอง ที่จะพูดอย่างสังเขป ดิฉันแบ่งประเด็นไว้เป็น 3-4 ประเด็นด้วยกัน

อันแรกเลย ทุกคนเวลาที่เห็นหนังสือฉบับแปล IC ภาษาไทยนี้ ทุกคนก็ต้องเห็นปก ไข่มุกคะ ก่อนที่เราจะอ่านตัวเรื่อง ดิฉันตั้งใจปกมากๆ ดิฉันไม่ทราบว่างานนี้มาจากสิ่งที่ชอบที่สุดของอาจารย์เบน ก็คือหนังไทยเรื่องหนึ่ง ดิฉันเห็นปกแล้ว ดิฉันต้องขอเป็นผู้ทรมายศอีกคนหนึ่งว่า อาจารย์เบนจะเลือกปกนี้ด้วยวัตถุประสงค์อะไร ไม่จำเป็น แต่ดิฉันในฐานะคนที่เห็นปกนี้ ดิฉันตีความเลยนะคะ ดิฉันคิดว่าหนังสือนี้ มันเหมือนมีรูปผู้ชายคนนี้อย่างโดดเด่นในสังคมเมืองใหญ่ แกอยู่คนเดียว และแกก็คงมีปัญหา แกกำลังเครียด แกกำลังจะกระโดดตึก มีภาพนี้ที่ให้ความรู้สึกที่แกกำลังจะฆ่าตัวตาย เพราะฉะนั้น หนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นหนังสือของวรรณกรรม

ยอดเยี่ยมในปัจจุบัน ที่ภาพยนตร์ก็มี พวกประมาณหนึ่งผี หรือหนึ่งฆาตกรรม ในภาพดิฉันยังแอบเห็นเส้นที่เป็นแสง ถ้าเรลองดูจะมีเส้นที่เป็นแสงสีขาวกับแสงสีฟ้า ไม่ทราบดิฉันมองเห็นปึบเห็นเป็น...ในภาพมีเส้นสีของเจตภูตลอยอยู่.....

เพราะฉะนั้น อาจารย์เบนคงจะต้องตอบคำถามเรื่องปกด้วยนะค่ะ ว่ามันจะมีความเกี่ยวข้องกับ IC อย่างไร หรือมันอาจจะอธิบายว่า IC นั้น อธิบายในสิ่งที่มียู่ในบริบทของสังคมไทย ก็คือ เวลาเจอปัญหาแบบวิกฤต แบบที่อาจารย์นิธิได้พูดถึงหรือเปล่า เรากำลังจะทำให้จินตกรรมแบบนี้ กำลังจะทำให้คนไทยต้องฆ่าตัวตายหรือเปล่า ดิฉันไม่ทราบนะค่ะ

ประเด็นที่สอง ที่ดิฉันจะพูดถึงก็คือตัวหนังสือแปล เรียกได้ว่าเป็นการแปลที่เป็นการระดมผู้แปล 9 คนรวมทั้งบรรณาธิการแปลอีกคน ก็เป็น 10 คน นับเป็นขบวนผู้แปลที่มากที่สุดเท่าที่ดิฉันเคยพบมาในงานที่เป็นหนังสือหนึ่งเรื่อง นะค่ะ ดิฉันไม่เคยพบงานที่ระดมผู้แปลมามากขนาดนี้ ในแง่แล้ว ดิฉันก็คงต้องบอกว่า ดิฉันมีความรู้สึกยังงี้ต่องานแปลชิ้นนี้ การแปลหนังสือเล่มนี้ ดิฉันขออนุญาตเล่าประสบการณ์ที่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวดิฉันเองกับผู้เขียน ต้องบอกเลยว่า ดิฉันไม่เคยอ่าน IC ฉบับภาษาอังกฤษ จนกระทั่งได้ยินเรื่องอาจารย์เบนและงานของอาจารย์จากนักศึกษาที่อยู่รอบตัว เพราะทุกคนจะพูดถึง IC มาก ทุกคนจะยกย่องชื่นชมมาก จนดิฉันมีความรู้สึกที่ว่าอาจารย์เบนเป็นปูชนียที่สูงส่ง จนกระทั่งวันหนึ่งดิฉันได้อ่านบทความของอาจารย์ชิ้นหนึ่ง และดิฉันเชื่อว่าบทความนี้เป็นบทความที่ทำให้ท้ายต่อองค์ความรู้ของการศึกษาอย่างมาก

นั่นคือบทความที่ว่าด้วยการวิพากษ์ไทยศึกษา เรื่อง The Studies of Thai State: The State of Thai Studies ซึ่งจริงๆ แล้วดิฉันคิดว่าเป็นบทความที่มีอิทธิพลอย่างมากในหมู่นักศึกษาชาวไทย ที่เรียนรู้เป็นภาษาไทย เพราะเป็นบทความที่ย้อนแย้งและกะเทาะเปลือกองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทยอย่างกระแสหลักโดยสิ้นเชิง เป็นบทความที่ทำให้นักวิชาการไทยศึกษาหลายๆ สาขาวิชาเริ่มจะตั้งคำถามเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เราเคยรับรู้มา คิดว่าองค์ความรู้กระแสหลักจริงๆ แล้ว มันก็เป็นผลอย่างหนึ่งจาก IC ถ้าเรากลับไปอ่านหนังสือแปลฉบับนี้ เราก็จะทราบ จริงๆ แล้วบทความชิ้นนั้นของอาจารย์เบนมีผู้แปลหลายสำนวนมาก มีทั้งบทที่เป็นการลักลอบแปล ซึ่งดิฉันมีส่วนรับผิดชอบด้วย เพราะว่าในการแปลครั้งแรกของอาจารย์นั้น ดิฉันเป็นบรรณาธิการ “จุลสารไทยศึกษา” ก็ได้นำบทความชิ้นนั้นของอาจารย์มาแปลลงในจุล

สาร และล่ำสุดบทความชิ้นนี้ของอาจารย์ก็ได้ลงใน “ฟ้าเดียวกัน” ซึ่งผู้แปลแปลไว้ตี
หลายๆ อีกเช่นกัน (“ศึกษารัฐไทย วิพากษ์ไทยศึกษา” แปลโดยดาริน อินทร์เหมือน
และมุกหอม วงษ์เทศ บก.) และก็เป็นงานที่ดีฉันถือว่าเป็นงานอมตะนิรันดร์กาล
เพราะเป็นงานที่สามารถจะบอกวาทวิพากษ์วิจารณ์ของอาจารย์เบน ยังมีคุณค่าอยู่
เพราะฉะนั้น ถ้าจะถามก็คือฉันคิดว่าอาจารย์เบนมีวิธีคิดที่จะทำให้เราหลุดออกจาก
ความคิดแบบกระแสหลักได้ ไม่ว่าจะเป็นงานชิ้นไหนก็ตาม

ประการที่สอง ฉันจะพูดถึงแต่ IC โดยตรง IC ก็คือ Imagined Communities
ฉันรู้จัก IC ได้อย่างไร ในฐานะของนักเรียนประวัติศาสตร์ไทยที่ไม่เคยผ่านระบบ
การศึกษาในต่างประเทศเลย ฉันย่อมยินยอมชมเชิงานเขียนที่เป็นภาษาไทย
มากกว่าที่เป็นภาษาอังกฤษ จนกระทั่งวันหนึ่ง มีนักสังคมวิทยาท่านหนึ่ง อาจารย์
ไชยันต์ รัชชกุล ได้พูดถึง IC และพูดถึงอาจารย์เบน และได้พูดชมอาจารย์เบนมาก
เลยว่าเป็นนักรัฐศาสตร์ที่วิพากษ์ไทยศึกษา โดยนำเสนอในเรื่องของ IC ไว้ได้อย่างดี
ที่สุดเล่มหนึ่ง ถือได้ว่าเป็นงานระดับโลกเลยก็ว่าได้ อันนั้น เมื่อประมาณเกือบ 30 ปี
ที่ผ่านมา อาจารย์ไชยันต์ รัชชกุล เป็นผู้ให้ภาพของอาจารย์ และงานของอาจารย์เบน
ให้ฉันได้ทราบ ฉันคิดว่า งานชิ้นนี้น่าจะเริ่มมีอิทธิพลต่อนักวิชาการมานับตั้งแต่
บัดนั้น

จนกระทั่งฉันมาสนใจ IC อีกครั้ง เมื่อฉันอ่านงานของ อาจารย์ธงชัย
วินิจจะกุล เรื่อง Siam Mapped : A History of the geo-body of a Nation และฉัน
คิดว่าอาจารย์ชาญวิทย์น่าจะรับงานชิ้นนี้ไปแปลเป็นชิ้นที่สองต่อจากงานของอาจารย์
เบน เพราะฉันคิดว่า ฉันอ่านบทแรกๆ ของอาจารย์ธง อาจารย์ธงพูดถึงงานของ
อาจารย์เบน และทำให้ฉันคิดว่าต้องกลับไปหยิบหนังสือเล่มนี้ให้ได้ ฉันกลับไป
หยิบหนังสือเล่มนี้ หลังจากฉันได้รับมอบหมายจากอาจารย์ชาญวิทย์ให้ทำการบ้าน
ชิ้นหนึ่ง การบ้านของอาจารย์ชาญวิทย์ก็คือให้ฉันทบทวนดูว่าแบบเรียนที่เป็นตำรา
เรียนในระบบก่อนอุดมศึกษาของไทย ว่าด้วยเรื่องเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ว่าด้วย
อย่างไร ก็คือ เราเรียนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กันอย่างไร

ฉันก็ตั้งต้นด้วยการมีโจทย์อย่างง่าย ๆ ว่า ฉันจะสำรวจโดยใช้ลักษณะ
การเขียนแบบใครเขียนว่าอย่างไร แต่เมื่อฉันอ่านทั้งหมดแล้ว ฉันตกตะลึง ฉัน
ประหวั่นพรั่นพรึงมาก เพราะฉันค้นพบว่า องค์ความรู้ทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ใน
แบบเรียนมันเป็นภาพไม่ดีหมดเลย มันสอนให้เราว่าเพื่อนบ้านของเราน่าเกลียดน่า

กลัว ที่เราไม่ควรไว้วางใจกันอย่างไรบ้าง ไม่มีใครดีเลย ยกเว้นไทย ดิฉันทราบวา
อคติหลายเรื่อง ที่ดิฉันเชื่อมาโดยตลอดมันมาจากแบบเรียน เป็นต้นว่า ขอมกับเขมร
ดิฉันมีความรู้สึกว่ เราคิดแยกตลอดว่า ขอมไม่ใช่เขมร

แต่เมื่อกลับมาอ่านแบบเรียน ก็พบว่า คำอธิบายมันมาจากแบบเรียนนี้เอง
ดิฉันเขียนงานวิจัยชิ้นนั้นเสร็จแล้ว ดิฉันคิดว่ามันน่าจะมีกรอบอะไรสักอย่างที่จะมา
วางขอบเขตงานวิจัยชิ้นนั้น ดิฉันนึกถึง IC และดิฉันก็กลับไปอ่านหนังสือเล่มนี้
อาจารย์เชื่อใหม่ว่า มันมีหนังสืออยู่เล่มเดียวในห้องสมุดกลางของเราซึ่งถือว่าเป็น
ห้องสมุดที่ดีที่สุดในประเทศไทย ปรากฏว่ มันมีที่เป็น version แรก ไม่มี version ที่
สองด้วย มีการพิมพ์ของปี 1983 และก็เป็นหนังสือที่เก่ามาก ๆ มีร่องรอยของการเปิด
อ่านนะคะ แต่มันยังวางอยู่บนชั้นและมืออยู่เล่มเดียว มันสะท้อนอะไรบางอย่างว่า การ
อ่านมันมีการหยิบยืม แต่มันมีจำนวนการอ่านที่ไม่มากนัก และเมื่อดิฉันเปิดพลิกอ่าน
เพื่อที่จะนำมาใช้ ดิฉันก็พบว่าดิฉันอ่านยาก อ่านยาก ที่มันเป็นความยากในนั้นก็คือ
ดิฉันคิดว่าการพูดของอาจารย์ฉลง ทำให้ดิฉันเข้าใจว่า สิ่งที่อาจารย์ศึกษาแบบ
เปรียบเทียบ และอาจารย์ได้ใช้ภาษาที่เป็นภาษาถิ่น เข้ามาอธิบายหรือเข้ามาพูด มัน
ทำให้เวลาเราอ่านมันเสร็จ และมันไม่เข้าใจตลอด ดิฉันได้ใช้ในส่วนของบทนำ กับ
บทสรุปของฉบับที่พิมพ์ปีแรก เพราะฉะนั้น อันนี้ต้องสารภาพบาปว่า ดิฉันประทับใจ
ใน IC แต่เป็นความประทับใจที่ดิฉันเข้าถึงได้น้อยมาก ๆ ในตอนนั้น เพราะฉะนั้น จุด
นี้ทำให้ดิฉันมีความรู้สึกว่ เมื่อไหร่ที่มีการแปลหนังสือเล่มนี้ออกมา มันน่าจะมีคุณค่า
และมีประโยชน์ต่อสังคมไทยมาก ๆ ในแง่ี้แล้ว

ในส่วนที่ดิฉันจะพูดถึงประเด็นในหนังสือเล่มนี้ก็คือ คงเป็นเรื่องของฉบับ
แปล ดิฉันคิดว่าฉบับแปลของหนังสือเล่มนี้ จากที่ไม่สามารถอ่านได้ตลอดจนจบ
เพราะว่ามันเป็นวรรณกรรมฉบับเร่ร่อน เพราะว่าเพิ่งเสร็จจากโรงพิมพ์เมื่อสองวันที่
แล้ว ด้วยเหตุผลอันหนึ่งก็คือ อาจารย์ชาญวิทย์บอกว่ เป็นปัญหาจากเรื่องของปก
ซึ่งเป็นปัญหาจากผู้เขียน ซึ่งพยายามที่จะพูดง่าย ๆ ก็คือ ต่อสู้กับฉบับที่อยู่ในโลก
ภาษาไทย เพื่อที่จะกลับมาครอบครองความเป็นเจ้าของมันอีกครั้งหนึ่ง ก็คือ การเป็น
ผู้กำหนดการออกแบบปก ซึ่งดิฉันคิดว่า อันนี้คือความล่าช้า ส่วนการต่อสู้ครั้งนี้จะ
สำเร็จหรือไม่ ดิฉันจะพูดเป็นประเด็นต่อไป

ตอนที่ได้หนังสือมา คือ เมื่อสองวันที่แล้ว ได้มาพร้อมกับหนังสือเล่มเล็ก
ดิฉันก็หยิบเล่มเล็กขึ้นมาก่อน เพราะว่ามันน่าจะมีประโยชน์กับเวลาที่เหลืออยู่ที่จะมาพูด

วันนี้ เมื่ออ่านเล่มเล็กแล้ว ก็พบว่ามันเป็นบทที่ 12 ของหนังสือเล่มใหญ่ เป็นบทที่ 12 ที่มีคุณค่ามากๆ เพราะทำให้ดิฉันเข้าใจว่า ประวัติศาสตร์ของคนที่แปลของ IC เคยทำอะไร จากที่เราพูดถึงกันไปทั่วโลกแล้ว เพราะเป็นงานแปลที่มีอยู่ 31 ภาษา และ 36 ประเทศ ซึ่งสำหรับดิฉันที่อ่านไม่มากนัก ดิฉันถือว่าเป็นหนังสือที่มีการเดินทางเข้าไปสู่บริบทของท้องถิ่นต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคที่มากที่สุดเล่มหนึ่งก็ว่าได้ สำหรับโลกแคบๆ ของดิฉัน ในแง่ของการอ่าน ดิฉันอ่านบทที่ 12 อ่านบทหน้า บทที่ 2 และ บทที่ 3 ดิฉันคิดว่า บทที่ 12 ของ IC เป็นบทที่ทำให้เราเห็นว่า งานชิ้นนี้เป็นงานที่ไม่เคยล้าสมัย ถึงแม้มันจะถูกเขียนมาอย่างที่คุณเขียนบอกว่าท่านได้เขียนหนังสือเล่มนี้ตั้งแต่ปี 1983 ก็คือเกือบครึ่งศตวรรษ ก็คือเกือบ 50 ปีมาแล้ว ที่บอกว่ามันไม่ล้าสมัย ก็คือว่า มันยังเดินทางตั้งแต่ก่อนที่จะมาเป็นฉบับภาษาไทย ก็คือ 2548 นี้ มันยังถูกแปลเป็นภาษาถิ่นที่เดนมาร์ก และอีก 5 ประเทศในปีเดียวกัน ดิฉันคิดว่าเป็นปรากฏการณ์ของโลก ที่ยังมองเห็นว่าหนังสือเล่มนี้ยังมีประโยชน์ต่อประเทศต่างๆ ทั่วโลกอยู่ มันถึงได้รับการแปล

IC ฉบับท้องถิ่น เป็นฉบับที่ดิฉันคิดว่า ในบทที่ 12 จะพูดไว้ชัดมากกว่า คนแปลแต่ละประเทศมีวัตถุประสงค์ที่จะเอาหนังสือของตนเองนั้นไปใช้แตกต่างกัน อย่างน้อยๆ มี 2 วัตถุประสงค์ที่จะนำไปใช้กัน อันแรกก็คือ เป็นตำราเรียนในมหาวิทยาลัย ประเด็นนี้ ดิฉันให้ความสำคัญไม่มากนัก เพราะว่าอย่างที่เรารู้ๆ กันอยู่ว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยมันมีขอบเขตการเรียนรู้ที่จำกัดอย่างไบบ้าง การศึกษาโดยเฉพาะนักศึกษาไทยอาจจะอ่านไม่มากนัก เพราะปัจจุบันมีอย่างอื่นที่ทำให้เค้าได้ท่องโลกมากกว่า เพราะฉะนั้น ดิฉันคิดว่า การแปลเพื่อการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย ยังมีบทบาทที่ค่อนข้างจำกัด

แต่การแปลอีกอันหนึ่งน่าสนใจกว่า เพราะเป็นการแปลชนิดที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้เขียน ก็คือ ผู้เขียนบอกว่าตั้งใจเขียนหนังสือเล่มนี้แบบย้อนแย้งแบบ ironic แบบประชดประชัน แบบเสียดสี แบบชนิดที่กระตุกทางสื่อให้ความคิด กระแสหลักต้องหันมาคิดทบทวน หมายถึงคนที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดกระแสหลัก ต้องหยุดคิดและหันมาทบทวนตัวเอง ดิฉันคิดว่า ประเด็นเรื่องการแปลของหนังสือเล่มนี้ วัตถุประสงค์อันนี้สำคัญมากๆ เพราะเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถที่จะกระตุ้นจิตสำนึก หรือต่อมใต้จิตสำนึกผู้คน ที่ถูกความคิดของชาตินิยมกระแสหลักครอบงำแบบไม่รู้ตัว และดิฉันคิดว่า ตรงนี้เอง ที่ทำให้ชื่อของการแปลที่ว่าด้วย

Imagined Communities เป็น “ชุมชนจินตกรรม” ต้องได้รับคำอธิบายจากคนที่นั่งอยู่ข้างๆ ดิฉัน เพราะดิฉันคิดว่าศัพท์คำนี้ เป็นครั้งแรกที่ดิฉันได้ฟัง และดิฉันยังเคยคุยกับคนที่มาบอกเล่าเรื่องนี้ว่า มันบัญญัติศัพท์ไปได้ยังไง อ่านแล้วไม่รู้เรื่อง ฟังแล้วไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้น ดิฉันคิดว่าตรงนี้อาจจะต้องมีคำอธิบายเพิ่มเติม

ดิฉันคิดว่าการกระตุกทางสื่อของลัทธิชาตินิยมแบบกระแสหลัก หรือแบบสุดโต่งนั้น มีความสำคัญ อย่างในกรณีของมาซิโดเนีย ที่อาจารย์พูดถึงในเรื่องของการแยกตัวของมาซิโดเนีย ที่ได้มีการเอา IC ไปแปล เพื่อที่จะทำให้เห็นว่า ถ้าคุณจะตั้งรัฐ ตั้งชาติ หรือตั้งชาติใหม่ขึ้นมาโดยมาซิโดเนียให้อุดมการณ์ของชาตินิยมกระแสหลัก มันจะเป็นอย่างไร ดิฉันคิดว่าตรงนี้ก็มียุทธศาสตร์ที่สำคัญ รวมทั้งยุทธศาสตร์ของการแปลที่อาจารย์ไกรธมาๆ ก็คือ เรื่องของการลักลอบแปล ในฉบับภาษาจีน ที่เป็นที่อยู่ในไต้หวันก็ดี ฮองกงก็ดี อันนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจมากๆ ในเรื่องของการแปล

สำหรับ IC ภาษาไทยในปี 2009 ดิฉันคิดว่า ตอนที่ดิฉันจะมาพูดเรื่องนี้ มันมีคำถามจากผู้อ่านซึ่งในอนาคตอาจจะต้องเป็นผู้บริโภคหนังสือเล่มนี้ ก็คือว่า อาจารย์ชาวนิวยอร์กหรือโครงการตำราฯ ทำหนังสือเล่มนี้ที่ล้าสมัยไปแล้วขึ้นมาทำไม เพราะอย่าลืมนะค่ะว่า หนังสือเล่มนี้ถูกผลิตขึ้นมาในปี 1983 มันเดินทางมายาวไกลมาเกือบ 50 ปี แต่ทำไมยังเอามาแปลอีก ดิฉันคิดว่าคำถามนี้เป็นคำถามที่สำคัญมากๆ เพราะผู้ที่ถามเป็นคนรุ่นใหม่ ที่เห็นว่ามันมีพัฒนาการขององค์ความรู้ คำศัพท์ใหม่ๆ เกิดขึ้นมามากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวาทกรรมหลังสมัยใหม่ หรือ post modernism ซึ่งคนเหล่านี้ก็มองว่า ทฤษฎีหรือว่าวิธีมองปัญหาใน IC มันตกยุคไปแล้ว

สำหรับดิฉัน ดิฉันคิดตรงข้าม ดิฉันคิดว่า ปรากฏการณ์ที่เป็นความเคลื่อนไหวของโลกก็ดี ของประเทศไทยก็ดี IC ยังเป็นงานที่ตอบโจทย์ หรือเป็นงานที่มีคุณค่า ที่ดิฉันคิดว่า ทุกคนในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ นักเรียน นักศึกษา และดิฉันคาดหวังมากกว่านั้นก็คือ ชาวบ้านทั่วๆ ไป หรือคนทำงานทั่วๆ ไปที่ไม่ได้อยู่ในวิชาชีพพวกนี้ ควรจะต้องอ่าน IC ด้วย เพราะอย่างน้อยๆ องค์ความรู้นี้จะช่วยให้เราได้รู้จักกับชาตินิยม และทำให้รู้ว่ามันปฏิบัติการอย่างไร และถ้าจะต้องใช้ชาตินิยมหรือจะต้องอยู่กับชาตินิยมอย่างชนิดที่เราเลิกมันไม่ได้ อย่างที่ผู้เขียนพูดถึง เราจะอยู่กับมันอย่างไรโดยที่มันไม่เป็นอันตราย โดยที่มันไม่สุดโต่ง โดยที่มันไม่มากเกินไป เพราะดิฉันคิดว่าในกรณีของเขাপระวิหารนี่ เป็น

ปรากฏการณ์ล่าสุดที่ทำให้เราเห็นว่า ชาตินิยมกระแสหลักมันยังคงทำงานของมันอยู่ ลึกๆ และเงิบๆ และหนึ่งๆ รววันดีคืนดีเมื่อไหร่ ที่มีใครมากระตุ้น หรือโยนเชื้อไฟลง ไป มันก็พร้อมที่จะปะทุขึ้นมา

เพราะฉะนั้น ดิฉันคิดว่าถ้าเราอ่าน IC ฉบับย้อนแย้ง หรือชาตินิยมฉบับ ย้อนแย้งบ้าง มันก็อาจจะทำให้กระแสชาตินิยมแบบคลั่งชาตินี้ จะลดระดับลงไปได้ไม่ มากก็น้อย เพราะฉะนั้น นี่คือการตอบที่ดิฉันอยากจะบอกผู้เขียนด้วยว่า อาจารย์เบน คง อาจารย์สบายใจเถอะ อาจารย์ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เขียนที่ตามหาบทประพันธ์ของ ตัวเอง เหมือนกับบทละครอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งตัวละครตามหาคนเขียนบท อาจารย์ไม่ต้อง ตามหาบทของตัวเองของอาจารย์ เพราะว่าเมื่อบทมันถูกแปล มันก็ได้เดินทางไปสู่ บริบทของแต่ละสังคม และในตอนนั้น IC ฉบับภาษาอังกฤษของอาจารย์เบนก็ยังคงมี ชีวิตโลดแล่นอยู่โลก และอยู่ในกาลเวลา ที่มันเป็นปัจจุบันด้วย เพราะฉะนั้น 50 ปี ของ IC ที่เบน แอนเดอร์สันเป็นคนเขียนขึ้นมา หรือสร้างมันขึ้นมา จึงเป็น 50 ปีที่ทำให้ตัวงานเขียน หรือตัวบทนี้ มันยังโลดแล่นอยู่ได้ มันยังมีชีวิตอยู่ได้ ขอคุณมากค่ะ

ทรงยศ แวงหงษ์ :

เรื่องที่ยากเพิ่มเติม ก็คือว่าเรื่องที่มูลนิธิโครงการตำราฯ ใช้ในการ เปรียบเทียบกับการแปล จากปี 1997 แต่ว่าได้รับการตีพิมพ์ถึง 13 ครั้ง แสดงว่า ล่าสุดจริงๆ คือปี 2003 นะครับ ก็ประมาณ 5 ปีที่แล้ว อันนั้นก็ว่าคุณวารุณีพูดถึง หนังสือที่ถูกลักลอบแปล น่าสนใจดีนะครับ อาจารย์ใช้คำว่า pirated version ปี 1991 โดยอินโดนีเซีย และ 2001 โดยรัสเซีย และ 2003 โดยจีน ยิ่งไงก็ตามที่สองอันแรก นั้นมี legal version แต่ว่าในกรณีของจีนนั้น ยังไม่รู้ไม่ซื้ออยู่ นั่นเป็นข้อมูลเพิ่มเติม

โอเค ครับ อาจารย์เกษียร มีคนถามเหลือเกินว่า “ชุมชนจินตกรรม” มาจาก คณะจิตรกรรมของศิลปากร อะไรแบบนี้หรือเปล่า

เกษียร เตชะพีระ :

ประเด็นที่ผมอยากพูดวันนี้คือ ตัวหนังสือของอาจารย์เบน นะครับ ผมตีใจที่ หนังสือ “ชุมชนจินตกรรม” ของอาจารย์เบน ได้แปลออกมาเป็นรูปเล่ม ผมตีใจ เพราะ ผมรอหนังสือเล่มนี้มานานมาก และในทางส่วนตัว ท่านมีพระคุณกับผม ส่งให้คน อย่างผมได้ไปเรียนต่อเมืองนอก และยังเป็นคนหนึ่งโน้มน้าวให้เปลี่ยนวิธีมองโลกของ

ผม ก็มีคุณชาญวิทย์ (เกษตรศิริ) คุณเบน คุณชัยวัฒน์ (สถาอานันท์) และคุณนิธิ (เอียวศรีวงศ์) เมื่อผลงานของคุณเบนออกมาเป็นเพชรน้ำหนึ่งในวงการวิชาการของโลก และเซ่นกันในเมืองไทย อันนั้นคงเป็นที่เห็นกัน ผมจึงยินดีมาก

ตอนที่สอง ผมดีใจที่ผมเป็นอดีตสมาชิกทีมแปลที่ล้มเหลว ผมได้พยายามแปลงงานชิ้นนี้ แต่ด้วยเหตุอุปสรรคที่อ้างฟังไม่ขึ้น ผมแปลล่าช้าเกินกำหนด ไปไม่ถึงฝั่ง ก็เลยต้องบอกลา แต่งานนี้ก็สำเร็จลุล่วงได้ด้วยการแปล และมีอาจารย์ชาญวิทย์เป็นบรรณาธิการ ตอนที่สาม ที่ผมดีใจเพราะผมใช้หนังสือเล่มนี้ของอาจารย์เบนในการสอนวิชาว่าด้วยความเป็นชาติ ความเป็นชาตินิยม และการเมืองเปรียบเทียบที่คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ใช้มาหลายปีนะครับ

ผมพบว่า ความที่นอกจากเนื้อหาในตำรานั้น กว้างขวาง และการที่มันเป็นภาษาอังกฤษ นักศึกษาไทยจึงมีปัญหาคับข้องทวิคุณในการเข้าถึงเนื้อหา เพราะอุปสรรคด้านการแปล ทำให้หลายครั้งต้องมัวเสียเวลาผาดานภาษา เพื่อทำความเข้าใจ ไม่มีเวลาคุ่นคิด เจาะลึกเนื้อหาและทำความเข้าใจเนื้อหา นึกออกไหมครับ ไปอ่านกลับมา พอถึงเวลาเจอกันในชั้น ก็ถามว่าเข้าใจตรงกันหรือเปล่าวะ ที่บอกแบบนี้ มันแปลว่าอะไรวะ เข้าใจไหมครับ เหมือนกับว่านั่งเสียเวลากับว่า เข้าใจตรงกันไหมกับที่เราไปอ่านมา

ฉะนั้น ในการที่จะหยิบเอา สมมุติว่าเราเข้าใจ แล้วที่เราเข้าใจมันถูกหรือเปล่าวะ มันไปไม่ถึงตรงนั้น มันเป็นอย่างนี้เสมอมา นั่นคือสิ่งที่ผมเจอ เพราะฉะนั้น เมื่อมีพากย์ไทย ก็จะทำให้การสอนของผมตอบง่าย ๆ คือง่ายขึ้นมาก ผมจึงอยากขอบคุณบรรณาธิการและทีมแปลไว้ ณ ที่นี้ อีกอย่างที่ผมดีใจก็คือว่า ตอนที่ผมเข้ามาและเจอคุณเบน ธรรมเนียมเมื่อเจอกันก็ต้องกอดกัน มันทำให้อบอุ่นนะครับ พอกอด คุณเบนก็ทักผม “ไอ้हां” ผมดีใจชิบหายเลย เหมือนเดิมเลยครับ เหมือนเดิม

ผมอยากพูดถึงหนังสือเล่มนี้ในฐานะผู้ใช้มันวิพากษ์วิจารณ์ชาตินิยมไทยชาติไทย ความเป็นไทย ที่ผมเรียนมาก่อน เพราะว่าพูดตรง ๆ เลยครับ ผมนึกอะไรใหม่ๆ อย่างนี้ไม่ออก ตอนที่ผมนั่งคิดว่าจะพูดอะไรดี ผมนึกถึงฉากในหนังตลกทางทีวีเรื่องหนึ่ง ตอนที่ 16 ตัวละครตัวหนึ่ง ที่มันต้องเข้าไปเล่น เข้าไปหากิน นำเที่ยวในที่ต่างๆ ให้ตัวละครตัวนี้พูดประโยคซ้ำๆ ขณะที่ฉากมีการเปลี่ยนแปลงไป วนซ้ำ พูดซ้ำหลายๆ รอบ จนเมื่อไหร่เมื่องจะจบฉากที่วะ คือ ผมคิดว่า ชาตินิยมไทย มันเป็นอะไรแบบนี้

ผมอยากจะพูดถึง “ชุมชนจินตกรรม” ในฐานะผู้สอนหนังสือเล่มนี้บ้างว่า
เท่าที่ผ่านมา ได้ประสบการณ์ ได้แง่คิดอย่างไร แรงบันดาลใจให้ผมอยากหันมา
อภิปรายในฐานะคนสอนหนังสือเล่มนี้มาจากบทความชิ้นหนึ่งของศาสตราจารย์ Fred
Halliday ชื่อ “The revenge of ideas: Karl Polanyi and Susan Strange”, open
Democracy, 24 September 2008, www.opendemocracy.net

Fred Halliday เป็นอดีตอาจารย์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศชื่อดังที่
London School of Economics and Political Science แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน,
อดีตสมาชิกกองบรรณาธิการ New Left Review อันขึ้นชื่อว่าเป็นวารสารวิชาการ
ฝ่ายซ้ายชั้นนำของโลกที่ยืนนานมาร่วมกึ่งศตวรรษ, เขาเป็นเพื่อนร่วมชาติชาวไอร์แลนด์
ของครูเบนและปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์ทำงานวิจัยอยู่ที่ The Barcelona Institute
for International Relations ในสเปน อันที่จริงบทความของ Halliday ชิ้นนี้มุ่งอภิปราย
ความคิดของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองชั้นนำผู้ล่วงลับไปแล้ว 2 ท่านได้แก่ Karl
Polanyi (ค.ศ. 1886-1964) กับ Susan Strange (ค.ศ. 1923-1998) ซึ่งต่างก็บุกเบิก
การวิเคราะห์วิจารณ์เศรษฐกิจทุนนิยมตลาดเสรีโดยเฉพาะภาคการเงินทั้งใน
ระดับประเทศและโลกอย่างสำคัญ ซึ่งความคิดดังกล่าวกลับมาสอดรับกับสถานการณ์
วิกฤตเศรษฐกิจโลกปัจจุบันอย่างเหมาะสมยิ่ง ทว่าบังเอิญตอนต้นบทความ
นั้น Halliday ได้เล่าประสบการณ์สอนหนังสือ 20 กว่าปีของเขาประกอบอย่างนา
สนใจ.....

เพราะเป็นมิติเวลาที่เราพบในหนังสือนิยายหรือหนังสือพิมพ์ แต่อันแรกนั้น
ไม่แน่ วิธีของผม ที่จะให้เข้าใจ message in time ยกตัวอย่างเรื่องระหว่างผมกับเมีย
เรายุกันมานานแล้วนะครับ เมียผมพูดว่า “เกษียร รู้ไหม เราเป็น...” ภรรยาผมพิชิต
ผมโดยการเปลี่ยน pronoun ครับ โดยการเปลี่ยนผมเป็นตัวเค้า-ตัวเรา “เกษียร รู้มั๊ย
ทำไมตัวถึงเข้าป่า” ผมก็อธิบายเรื่องเหตุผลการเมืองอะไรมากมาย เมียผมสายหน้า
บอก “ไม่ใช่ ที่ตัวเข้าป่า เพราะถ้าตัวไม่เข้าป่า เราก็ไม่ได้เจอกันนะสิ”

ซึ่งผมมาคิดดู เออ จริงวะ เพราะถ้าผมไม่เข้าป่า ผมก็ต้องจบธรรมศาสตร์
ตั้งแต่ปี 21 ก็จะไม่คลาดกับภรรยา ซึ่งแก่เข้าธรรมศาสตร์มาทีหลัง แต่เพราะว่าผมเข้า
ป่าไปหลายปี และออกจากป่ามาคืนสภาพเป็นนักศึกษา ก็เลยได้เจอกันกับเมีย ชอบ
กัน แต่งงานอยู่กินมีลูกด้วยกัน ซึ่งมันก็มีเหตุผลของมันอยู่ ผมเข้าป่าเพื่อที่จะได้มา
เจอกับเมีย ภาษาไทยนี่คือทำนองที่ว่า พรหมลิขิต

วิธีคิดแบบพรหมลิขิต ผมคิดว่าคล้ายกับจินตนาการ ซึ่งผลเกิดก่อนเหตุ เหตุคือ พรหมลิขิตไว้ให้เจอเมีย ปี 25 ผลคือ เข้าป่าตั้งแต่ปี 19 เป็นผลที่เกิดก่อนเหตุ กลับจากความคิดปัจจุบัน ที่เหตุเกิดก่อนผลตลอดเวลา ถ้าคิดแบบพรหมลิขิต ก็คือ มีใครคนหนึ่งอยู่ข้างบนนั่น คอยกำกับการสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อยู่ในปัจจุบัน เห็นหมดเลย เห็นตลอดทั้งกระบวนการเลย ในเวลาเดียวกัน เห็นช่วงเวลาทั้งหมด ไฉนนั้นละครับ ... a long time ผมก็หนีไม่พ้นหรอกครับ สอนแบบนี้มาตลอด

ตัวอย่างที่สามนะครับ นิยาย หนังสือพิมพ์ เหตุการณ์เหล่านี้เกิดพร้อมกับจิตสำนึกแห่งชาติ และนำอิศรย์ที่คุณเบนสามารถร้อยเรียงเรื่องราวมากมายเหล่านี้ให้เข้ากันได้ อันนี้ ยากมาก และผมไม่เข้าใจว่าเรื่อง “ชาติ ภาษา ตลาด สำนักพิมพ์” มันโยงเข้ากันหมดได้อย่างไร ผมคิดว่า แกพยายามจะเล่าประวัติเชิงวัตถุนิยมวัฒนธรรม ของเงื่อนไขความเป็นไปได้ในการคิด “ชาติ” ได้ เพื่อที่จะมาประกอบเข้าด้วยกัน จนกระทั่งคนเราสามารถที่จะคิด “ชาติ” ได้ เงื่อนไขเหล่านั้น อาจารย์เบนพยายามที่จะเล่ากำเนิดและลำดับของมัน โดยความคิดแบบวัตถุนิยมวัฒนธรรม คือจับต้องได้โดยคำว่า “การพิมพ์ ตลาด ภาษา” ผู้อ่านต่าง ๆ หรือพูดภาษาอังกฤษคือ cultural materialist ... การคิด “ชาติ” ได้ ไม่ได้มีมาก่อน คนคิดชาติหน้าในจังหวะที่ถูกต้อง เมื่อมีเหตุปัจจัยมาประชุมกันพร้อมเพรียง

อันนี้ ประเด็นสุดท้ายนะครับ ถ้าผมทำสำเร็จ อันนี้ยังไม่สำเร็จ ถึงแม้ยากมันมาใช้แล้ว แต่บางทีก็ยังไม่สามารถทำความเข้าใจได้ ในกรณีนี้สำเร็จก็คือการที่คิดเรื่อง “ชาติ” ได้ อาการร่วมหลาย ๆ อย่างของนักศึกษาที่ถูกปลูกให้ตื่นขึ้นมา “ไม่เห็นชาติ” เรียบร้อยแล้ว คือนึกออกไหมครับ มองไม่เห็น “ชาติ” พอผมคุยกันก็เออ ไม่เห็นวะ สามารถทำให้เรามอง “ไม่เห็นชาติ” ทำให้เราคิดได้ว่า เราจะตื่นตากับความรู้ความเข้าใจใหม่ๆ เกิดภาคภูมิ ทรงตนและก็เลยพาลเกลียดชาติ มองชาติไม่ดี เย้ยหยันเยาะเย้ยพวกที่รักชาติ คลั่งชาติ ดูโง่เขลาเบาปัญญา ดวงตาไม่เห็นธรรมชาติอะไร ไม่เหมือนงู กูตาสว่างแล้ว

ผมคิดว่า นี่เป็นเหตุการณ์ร้ายเรื่อง สับสนทางข้อมูลนะ คือผมอยากจะบอกว่า การเข้าใจไม่มีอะไรผิด แต่ถ้ามันกระจางจั่วชะจนตาลาย พาลไม่เห็นความจริงอย่างอื่นด้านอื่น และดูถูกความคิดอื่นๆ อันนี้ ก็จะเป็นอุปสรรคขัดขวางในการทำ ความเข้าใจสื่อจริงๆ เพราะเราไม่ควรลืมครับว่า “ชุมชนจินตกรรม” ทำไมคนนับล้าน

นับสืบล้าน จิ้งรักของที่ไม่อาจเห็นได้ด้วยตาเปล่า ของที่ไม่ใช่วัตถุ หรือเป็นภาพจริงๆ หากจินตกรรม หรือคิดแต่งขึ้น รักมันถึงกับยอมเสียสละอย่างใหญ่หลวง กระทั่งเสียสละเลือดเนื้อ ชีวิตตัวเอง

เพราะจินตกรรมนี้ พลังมันอยู่ตรงไหน อย่างไร และในทางกลับกัน มันมีคุณในด้านบวกอย่างไรบ้างต่อการต่อสู้ฉันนี้ ผมก็ต้องเข้าประเด็นการเมืองจนได้ ผมว่าตัวอย่างเด่นชัดของกระบวนการเกลียดชาตินิยมสุดโต่งดังกล่าวในวงวิชาการ การศึกษา คือ ศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ ธงชัย วินิจจะกุล การที่แกได้เขียนบทความหลากหลายชิ้น ที่มีเนื้อหาดังกล่าว และงานวิจัยหลายชิ้นที่เกี่ยวกับเหตุการณ์อย่าง “6 ตุลา ในความทรงจำฝ่ายขวา” เมื่อปีที่แล้ว ที่แถมว่า อดีตฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาร่วมมือกันดี ในการต่อต้านทุนนิยมและอเมริกา และก็มีที่เว็บไซต์ประชาไท และก็เป็นทีอีฮฮา เมื่อนำไปพูดถึงบนเวทีพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

เมื่อผมได้อ่านบทวิจารณ์ของธงชัยชิ้นนี้ ผมเขียนอีเมลตอบเขาไปตอนหนึ่ง ว่า: -

Kasian: “Someone may be tempted in a not too distant future to summarize this debate among the old left as follows: Somsak blames it on monarchism; Thongchai blames it on nationalism; Kasian blames it on capitalism.”

(“ในอนาคตอันไม่ไกลนัก ใครสักคนอาจนึกใครจะสรุปข้อถกเถียงในหมู่ซ้ายเก่าดังนี้: สมศักดิ์โทษลัทธินิยมเจ้า, ธงชัยโทษลัทธิชาตินิยม, เกษียรโทษลัทธิทุนนิยม”) ซึ่งธงชัยก็ตอบมาว่า

Thongchai: “This summary is fantastic. I think it captures lots of questions, differences, problems, strength and weakness of one another.”

(“ข้อสรุปนี้วิเศษมาก ผมคิดว่ามันจับประเด็นคำถาม, ความแตกต่าง, ปัญหา, จุดแข็งและจุดอ่อนของกันและกันได้มากมายทีเดียว”)

ผมอยากเรียนว่าการที่พวกชาตินิยมที่เป็นอดีตซ้าย-อดีตขวาหันมาจับมือกันต่อต้านสิ่งที่พวกเขาเห็นเป็นภัยทุนนิยมโลกาภิวัตน์นั้น

มันก็ไม่ต่างจากการที่พวกต่อต้านชาตินิยมที่เป็นอดีตซ้ายหันมาขอรับสนับสนุนพวกเสรีนิยมใหม่ฝ่ายขวาตะวันตก เพื่อต่อต้านกลุ่มทุนเก่าผูกขาดที่อ้างราชาชาตินิยมในไทยตอนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540

และมันก็ไม่ต่างจากการที่พวกต่อต้านฝ่ายนิยมเจ้าที่เป็นอดีตซ้ายหันมาปกป้องแก้ต่างร้องเชียร์กลุ่มทุนใหญ่ผูกขาดทางธุรกิจการเมืองของไทยและตำรวจผู้ที่ยังอาจวิจารณ์กลุ่มทุนใหญ่นั้นโดยไม่ฟังเสียงใครสุดลิ่มทิ่มประตู เพื่อต่อต้านพันธมิตรศักดินา-อำมาตยาธิปไตยในปัจจุบันนั้นแหละ

พวกเราพวกเราต่างก็เลือกข้างเลือกฝ่ายตามอคติทางอุดมการณ์ของตนในสถานการณ์เฉพาะที่เปลี่ยนไปกันทั้งนั้นเป็นธรรมดา

ขอแต่อย่าสุดโต่งจนไม่เห็นปัญหาด้านอื่น ไม่เห็นจุดบอด จุดอ่อน ลักษณะเฉพาะด้านเฉพาะส่วนของพรรคชนอคติของตน จนถูกดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนที่มีมองต่างไปหมดเท่านั้นเอง

เบน แอนเดอร์สัน :

ภาพหน้าปกนี้เกี่ยวกับอะไร

พูดตรงๆ ว่าอันนี้เป็นรูปที่ผมได้รับมา คุณอภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล ซึ่งผมชอบมาก และรู้สึกว่ามันลึกซึ้งดี เหมือนหนึ่งของคุณอภิชาติพงศ์ ในภาพนี้จะเห็นว่าด้านบนหัวของปก คนที่นอนดิ้นอยู่ ในด้านหลังของรถปิ๊กอัพคันหนึ่ง ถ้าจะคิดอย่างนั้น ก็เป็นสัญลักษณ์ของชาตินิยม คนที่นอนดิ้นๆ สบายๆ ข้างหลัง ก็อาจจะเป็นสัญลักษณ์ของชาตินิยมแนวใหม่ ที่เข้ามาของตะวันตกไข่ม้อย ถ้าถามคุณอภิชาติพงศ์เอง อาจจะไม่มีอธิบายแบบนี้ เพราะเขาจะบอกว่าคุณมีสิทธิที่จะจินตนาการความหมายอะไรหลายอย่างได้ ตามแนวทางของคุณ ขอขอบคุณครับ

ทรงยศ แววหงษ์ :

ไม่ทราบตรงใจคุณวารุณีไหม ตรงนะ

วารุณี โอสธามย์ :

เพราะว่าข้างบน อาจารย์บอกว่าเหมือนยศถาบรรดาศักดิ์ จริงๆ ข้างบน ถ้าจะย้อนกลับไปหาอาจารย์ชาวนวิทย์ ก็คือจะจินตนาการถึงโรงละคร เพราะคนที่สอนเรื่องชาตินิยมคนแรกก็คืออาจารย์ชาวนวิทย์ อาจารย์ชาวนวิทย์เล่าละครหลวงวิจิตรฯ อาจารย์ชาวนวิทย์พูดถึงแผนที่ประเทศไทย ที่มีนางฟ้าถือดาว ไปชี้ตรงแผนที่ ดินอันจำได้แม่น แล้วมีความรู้สึก ว่า อันนี้เหมือนโรงละคร

ทรงยศ แวงหงษ์ :

ขอบคุณนะครับ ที่จริงมีจำเลยอีกคนที่ไม่ได้มาวันนี้ ก็คือคุณอภิชาติพงศ์ ที่อาจารย์เบนพูดถึง ก็เชิญคำถามต่อไป

ผู้ร่วมอภิปราย :

ผมว่าหนังสือเล่มนี้แปลได้ใกล้เคียงกับ Imagined Communities ในภาษาอังกฤษ แต่พูดตรงๆ เนี่ย ตอนผมอ่านเล่มแรก ทำให้ผมรู้สึกว่ามีเสน่ห์มากๆ เท่าที่ผมดูแล้ว การแปลภาษาเยอรมัน อ่านเป็น “history of the nation” แล้วผมคิดว่า ตัวคนอ่านนี่ ถ้าใช้คำว่า “การค้นพบความเป็นชาติ” นักศึกษาจะอยากซื้อหนังสือเล่มนี้มากขึ้นอีก ผมว่า “ชุมชนจินตกรรม” ค่อนข้างที่จะเป็นบาลีสันสกฤต อ่านแล้วไม่รู้ว่ายากในเป็นอะไร แต่ถ้าใช้คำว่า “การค้นพบความเป็นชาติ” ในลักษณะเดียวกันกับภาษาเยอรมันหรือภาษาฝรั่งเศส จะมีอนุภาคของความเป็นชาติ คือ คนที่ซื้อหนังสือนี้ จะรู้เลยว่าชาติมันถูกสร้างได้อย่างไร คืออะไร เวลาเราแปล ก็ไม่จำเป็นจะต้องยึดฉบับดั้งเดิมนัก ก็ขอให้แปลให้ตรงกับประเด็นเนื้อหา แล้วสิ่งที่เราจะขายมากที่สุด ดังนั้น นักศึกษาที่ไม่ใช่เด็กธรรมศาสตร์ เด็กจุฬาฯ ก็จะได้รู้ว่าหนังสือเล่มนี้จริงๆ แล้วมันเป็นอย่างไร คือถ้าแปลออกมาแล้ว มันตรงที่สุดก็จะดีนะครับ แล้วที่ผมดูตัววิงที่มีภาษาตุรกี หรืออะไร เวลาอ่าน อ่านดูแล้วก็รู้ว่า จริงๆ แล้วบทที่ 1 ก็ไม่ได้ซื้อสัตย์ต่อการแปลในเวอร์ชันต่างๆ สักเท่าไร แต่เป็นว่าประชากรประเทศนั้น อ่านแล้วตรงใจที่สุดครับ ขอบคุณครับ

ทรงยศ แวงหงษ์ :

ขอบคุณในฐานะที่เป็นฝ่ายผู้จัดพิมพ์ เชิญครับ เชิญคำถามอีกซักหนึ่งหรือสองคำถามก็ได้ครับ

ผู้ร่วมอภิปราย :

คือผมมีคำถามอีกหนึ่งคำถาม แต่พอฟังคำวิจารณ์เมื่อกี้ ผมขอเพิ่มอีกหนึ่งประเด็น ก็ผมขอมืออะไรมากระเช้าเข้าเหย่ที่มแปลชกนิตหนึ่งนะครับว่า ผมเป็นคนที่อ่านภาษาอังกฤษเมื่อกกลางปี 2007 ผมขออึ่งเมื่อกี้ะครับ ว่าการที่จะใช้คำว่า

discovery มันจะดีกว่า มากกว่า “ชุมชนจินตกรรม” แต่ผมเป็นคนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยมากนักเลย ถ้าคุณจะใช้คำว่า “การค้นพบความเป็นชาติ” อะไรก็แล้วแต่ เพราะด้วยส่วนหนึ่งไอ้หนังสือนี้มีประเด็นหลักเสนอว่าความเป็นชาติ มันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น มันไม่ได้มีอยู่ในธรรมชาติเลย แต่ว่าคำว่า การค้นพบ หรือ discovery นี่มันหมายความว่า อย่างน้อย sense ทางวิทยาศาสตร์ บอกว่ามันมีอะไรบางอย่างที่วางอยู่ข้างหน้านั้น แต่คุณนี่ แหวกมันหรือหมอกที่ปิดบังอยู่ แล้วคุณไปเจอมันเข้า ดังนั้น ผมคิดว่าใน sense ของความหมาย ผมคิดว่าคำว่า ค้นพบ หรือ discovery นี่ มันคงไม่เหมาะ ไม่ตรงกับประเด็นที่น่าเสนอในหนังสือ

ที่นี่ คำถามของผมก็คือว่า สิ่งที่น่าสนใจไอ้คำว่า-ชาตินิยม-ความเป็นชาตินี้ มันมี sense ของการพยายามเอาคนทุกส่วนเข้าไปมีส่วนร่วม แล้วละลายความเป็นตัวตนต่างๆ ให้เหลือเพียงก้อนเพียงก้อนเดียว ซึ่งคืออะไรก็ไม่รู้ ที่นี้ เราจะเห็นตัวอย่างจำนวนมาก ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ในภาษาไทยก็มักจะเรียกกันว่ารัฐชาติ กลุ่มนี้ทั้งหลาย กลับไปถูกกลืนเข้าไปเป็นเนื้อเดียวกันได้ แต่กลับถูกผลักออกไปข้างนอกซะมากกว่า ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจว่า ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น อีกอันหนึ่งคือ ไอ้เรื่องกระเช้าเห่าแห่ คือผมได้อ่านฉบับภาษาอังกฤษแล้ว ตัวที่เป็นบทสุดท้าย ที่เป็นภาษาอังกฤษนี้ ผมเห็นว่าทีมผู้แปลไม่พยายามจะซื่อสัตย์ และพยายามบิดเบือนความผิดของตัวเองไว้อย่างชัดเจน เพราะว่าที่อาจารย์เบนเขียนไว้ เขียนว่าฉบับภาษาไทย จะตีพิมพ์ปลายปี 2006 แต่ในนี้เขียนว่าตีพิมพ์ในปี 2008 ผมก็เลยคิดว่า แหม เปลี่ยนได้หน้าตาเฉยเลยนะครับ

ทรงยศ แวงหงษ์ :

เข้าใจว่าอาจารย์เบน approve นะครับ กับการแปลอันนี้ อันนั้นประเด็นที่สาม แล้วประเด็นที่สองมีใครอยากจะทำคำถามมั๊ยครับ ผมคิดว่าอันนั้นเป็นความคิดเห็น จะเปลี่ยนกันได้ไม่เป็นไร อาจารย์เกษียรบอกว่า พี่ถามอาจารย์นิธิ ผมก็เลยเรียกพี่ของอาจารย์เกษียร อาจารย์นิธิ อยากจะช่วยซักหน่อยได้มั๊ยครับ ก็ยังไม่มีใครอยากที่จะตอบประเด็นนี้ครับ ผมคิดว่าเราน่าจะวางประเด็นเอาไว้ก่อน เพราะเราอาจจะต้องการเวลาอ่าน แล้วตกผลึกสำหรับความคิดที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเล่มนี้ เข้าใจว่าด้วยความที่หนังสือเล่มนี้เพิ่งออก หลายท่านเลยยังไม่มีเวลาที่พินิจพิจารณาซักหน่อย ขอคำถามสุดท้าย หรือความเห็นสุดท้ายได้มั๊ยครับ

ผู้ร่วมอภิปราย :

ผมติดตามแนวคิดของ “ชุมชนจินตกรรม” จากงานชาติไทยเมืองไทยของ อาจารย์นิธินะครับ มันทำให้ผมรู้จักการถอดความเป็นชาติ อย่างที่อาจารย์ได้พยายามอธิบาย แล้วมันยังทำให้ผมกลับไปคิดถึงชุมชนที่ผมเติบโตขึ้นมา ว่ามีใคร แอบสร้างชุมชนของผมขึ้นมาหรือเปล่า นะครับ ซึ่งผมไม่เจอนะครับ แต่ผมพบว่า พ่อแม่ปู่ป้าหน้าอาผม ช่วยกันสร้าง แล้วผมก็อยากจะช่วยกันสร้างต่อไป

ทรงยศ แวงหงษ์ :

ขอบคุณครับ ขอขอบคุณมากๆ ผมคิดว่าเวลาเราจะใช้พอสมควรนะครับ ผมคิดว่าผู้ฟังทั้งหลาย อยากที่จะไปถึงรายการต่อไป ด้วยใจระทึก อยากจะได้ฟังวาทะของผู้อาวุโสของพวกเรา ก็ขอบพระคุณอีกครั้งนะครับ

อัครพงษ์ คำคุณ :

ขอบพระคุณวิทยากรทุกท่านนะครับ ... แก้วขานิดนะครับ ผมคิดว่าปี 1983 คือปีที่พิมพ์ครั้งแรกใช่ไหมครับ ผมเนี่ยเกิดปี 1982 ผมยังอายุไม่ถึง 50 ปี คนที่อายุถึงคือคุณวราวุธนะครับ เพราะฉะนั้น ประมาณ 26 ปีแล้วหนังสือเล่มนี้ ขออ้างความเป็นเด็กนิดนึง เอาหละครับ ผมคิดว่าคงจะต้องไปถึงรายการไฮไลต์อีกครั้งหนึ่ง ผมว่าเราจะมีไฮไลต์แรก ไฮไลต์กลาง และล่าสุดนะครับ เป็นปัจฉิมกถา โดยอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ขอกราบเรียนเชิญอาจารย์ครับ

ปัจฉิมกถา

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ปัจฉิมกถา แปลว่าคำพูดสุดท้าย แต่ถ้าจะแปลตะแบงออกไป ก็อาจหมายความว่า คำของคนที่มีอายุอยู่ในปูนสุดท้ายของชีวิต ซึ่งออกจะเหมาะสำหรับตัวข้าพเจ้าในขณะนี้ เพราะอย่างน้อย ข้าพเจ้าก็แก่กว่า เบเนดิก แอนเดอร์สัน

อย่างไรก็ตาม ขอถือโอกาสอวยพรให้อาจารย์เบน เพราะตามธรรมเนียมไทย จำเพาะคนแก่กว่าเท่านั้น ที่อวยพรให้คนที่อ่อนกว่าได้ แต่พรที่ประเสริฐนั้น ก็คือกุศลกรรมของอาจารย์เบนเอง เพราะอาจารย์เบนมีคุณูปการสองประการควบคู่กันไป ซึ่งหาได้ยากจากครูบาอาจารย์ทั่วๆ ไป เพราะถ้าสอนดี และมีน้ำใจไม่ตรีกับลูกศิษย์ลูกหา ก็มักไม่มีเวลาผลิตงานทางวิชาการอย่างดี ๆ ส่วนพวกที่มีความเป็นเลิศทางด้านงานวิจัยและข้อเขียนต่าง ๆ ก็มักไม่มีเวลาให้ศิษย์ แต่อาจารย์เบนมีเวลาให้ศิษยานุศิษย์ อย่างที่เรียกได้ว่า เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์เลยทีเดียว คุณสมบัติข้อนี้ประการเดียวที่หาได้ยากเป็นอย่างยิ่งอยู่แล้ว

ใช่แต่เท่านั้น งานเขียนของอาจารย์เบน ก็มีความเป็นเลิศ อย่างแหวกแนวออกไปจากสาขาวิชาเฉพาะๆ ซึ่งมักเป็นไปอย่างเป็นเสี่ยงๆ ในขณะที่งานของอาจารย์เบนเป็นองค์รวม ทั้งยังกว้างและลึกอีกด้วย โดยที่งานนั้นๆ มักท้าทายความคิดกระแสหลัก แม้แต่ในทางวงวิชาการ หากรวมถึงกระแสหลักทางเศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรมอีกด้วย แม้อาจารย์เบนจะไม่ได้เริ่มที่ไทยคดีศึกษา หากเมื่อมาจับในทางนี้ ก็มีแว่ที่กว้างไกลและลึกซึ้ง ต่างไปจากผู้เริ่มกระแสนี้โดยทั่วๆ ไป ความข้อนี้นี้ต้องขอขอบใจเผด็จการชูฮาใต้ ที่บังคับขับไล่ไม่ให้อาจารย์เบนเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเทศอินโดนีเซีย จนเป็นเหตุให้เราได้ต้อนรับอาจารย์เบนสู่สยามยิ่งๆ ขึ้น

วาทกรรมอันตบหนึ่ง ซึ่งอาจารย์เบนพูดถึงสถานภาพของไทยคดีศึกษา และเป็นการวิพากษ์สถานภาพของรัฐไทยนั้น เป็นคำพูดและข้อเขียนที่ถือได้ว่าเป็น หัวเลี้ยวที่สำคัญยิ่ง และปรากฏออกมาสู่สาธารณชนเป็นหนแรกทีนครชิคาโก ในปี 2521 โดยข้าพเจ้าได้รับเกียรติให้วิพากษ์วาทกรรมชิ้นนี้ด้วย และอาจารย์เบนก็น่ารัก มากที่เขียนว่า ยังไม่ลืมโอกาสนั้นจนบัดนี้ และเล่มที่เป็นคั่นฉ่องส่องสยาม (In the Mirror: Literature and Politics in Siam during the American Era) ผู้เขียนก็ยัง กรุณาเอ่ยถึงข้าพเจ้า ซึ่งอาจเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเป็นอมตะไปด้วยก็ได้

สำหรับเล่มล่าสุด ที่มีการเปิดตัวหนังสือกันในวันนี้ด้วยแล้ว นับว่าเป็นอมตะ นิพนธ์ร่วมสมัยเอาเลยก็ว่าได้ การทำงานชิ้นนี้มีตีพิมพ์ออกเป็นหลายภาษาอย่าง กว้างขวาง แสดงว่ามีคนเห็นถึงคุณประโยชน์ที่เป็นเนื้อหา อันสะท้อนว่าด้วยการก่อ เกิดและการแพร่ขยายของลัทธิชาตินิยมอย่างน่าสนใจนัก

ต้องขอขอบคุณผู้เขียนและผู้แปล โดยเฉพาะกับบรรณาธิการแปล ที่ช่วยกัน ผลิตเล่มนี้ออกมาในภาคภาษาไทย แม้จะเป็นการแปลในอันดับสุดท้ายในรายการ ภาษาต่างๆ ทั้งสามสิบเอ็ดภาษาก็ตามที คือต้องถือตามคติฝรั่งที่ว่า ลำชาติดีกว่าไม่เลย

โดยเฉพาะบรรณาธิการนั้น ถือว่าเป็นสดมภ์หลักของมูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ซึ่งบำเพ็ญคุณประโยชน์มามากกับการสร้าง ดำรับตำราภาษาไทยในรอบสี่ทศวรรษมานี้ แม้ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือแปล และเริ่ม จากตำราในกระแสหลักอย่างเป็นพื้นๆ และแล้วก็กล้าแหวกออกนอกกระแสหลักมา ได้เรื่อยๆ ยิ่งกับเล่มนี้ด้วยแล้ว ถือได้ว่าเป็นการทำทลายความคิดกระแสหลักในเรื่อง ชาตินิยมอย่างสำคัญ

เมื่อชมแล้วก็ต้องติดด้วย ทั้งๆ ที่คณะผู้แปลเป็นนักวิชาการชั้นนำ ซึ่ง แดกฉานทั้งทางภาษาและวิชาการจากตะวันตก ทั้งยังตั้งใจแปลด้วยกันทุกคน แต่ก็ ต้องขอบอกว่า กรอบในการแปลยังติดอยู่กับพญานะ ยิ่งกว่าจะเข้าถึงซึ่งกุสมรส ในทางอรรถะ ซึ่งก็คงยาก หากรับข้อติดข้อนี้ไว้ หนังสือแปลเล่มๆ ต่อไปน่าจะดีขึ้นได้ กว่านี้ ทั้งๆ ที่เล่มนี้ก็ติดอยู่ไม่น้อยแล้วก็ตาม และโดยที่เนื้อหาสาระในเล่มประกอบไป ด้วยข้อมูลอย่างกว้างขวางและซับซ้อน ทั้งสำนวนการเขียนก็ยากที่จะจับประเด็นได้ ง่ายๆ โดยมีโยตงเอ่ยถึงภาษาต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากอังกฤษ ที่มีอยู่ในเล่ม ก่อนข้างมาก ยังการเอ่ยถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ทางอเมริกาละตินด้วยแล้ว แม้จะมี ประโยชน์ยิ่งนัก แต่ก็ยากที่พวกเราจะเข้าใจได้อย่างต้องแท้ ที่ว่ามานี้ ย่อมยากที่ผู้

แปลจะสรรมาเสนอในภาคไทยให้อ่านไปได้โดยปราศจากการสะดุด แต่ถ้าใครตั้งใจอ่านและจับประเด็นได้ ที่สาระ หนังสือเล่มนี้จะท้าทายวิชาการกระแสหลัก ทั้งทางรัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ นิรุกติศาสตร์ และวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างน่าสนใจยิ่ง

ปัจฉิมกถาของข้าพเจ้า คงไม่มีเนื้อหาสาระอะไรมากนัก แต่เห็นว่า ถ้าให้ข้อคิดในทางไทยๆ นอกเหนือไปจากเนื้อเรื่องในเล่ม ที่จะมีประโยชน์อยู่บ้าง เพราะในทางไทยๆ นั้น ดูจะขยาดกันมาก แม้ในเล่มนี้เอง เมื่อมีการกล่าวถึงรัชกาลที่ 6 (ในหน้า 37) ก็มีการลงจุดลูกน้ำเอาไว้ แสดงว่าไม่กล้าแปลบางคำจากภาษาอังกฤษ

Imagined Communities ที่แปลว่า ชุมชนจินตกรรม นั้น ย่อมมุ่งตามพยานฐานะ ถ้ามองในแง่มุมมองของพุทธศาสนา นี่ก็คือเรื่องของสมมุติ โดยเราอาจเอาความสมมุติมาสะกดให้เป็นจริงได้ ความจริงที่แท้ในพุทธศาสนานั้นคือ ปรมัตถสัจ ส่วนสมมุติสัจนั้น กำหนดให้รับรู้กันในทางโลกๆ ซึ่งให้ทั้งคุณและโทษ และถ้าปราศจากความสังวรแล้ว มันจะให้โทษมากกว่าให้คุณ เช่นตัวตนหรืออัตตานั้น มันไม่มี หากเราสมมุติให้รับรู้กัน เพื่อสื่อสารกันรู้เรื่อง ชุมชนหรือประเทศชาติ ก็เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องของการสมมุติทั้งนั้น คนส่วนใหญ่ย่อมติดอยู่ในสมมุติ จนเกิดความเห็นแก่ตัวเป็นเจ้าเรือน เว้นเสียแต่จะเข้าได้ถึงองค์คุณแห่งปัญญาบารมี ซึ่งย่อมต้องไปพ้นจากอคติทั้งสี่ เพราะฉะนั้น การสร้างอคติ ให้คนรัก ให้คนเกลียด ให้คนกลัว และให้คนหลง จึงเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งทางปัจเจกบุคคล และทั้งทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงวัฒนธรรมและลัทธิศาสนา จนอาจกำหนดให้เป็นอุดมการณ์ได้เอาเลย

ว่าถึงความเป็นชาตินิยมของไทยนั้น เรารับมาจากฝรั่งอย่างไม่เป็นปัญหาดังอาจกล่าวได้ว่ารัชกาลที่ 6 เป็นต้นตอที่มาของคำว่าชาติ ทั้งๆ ที่ชาติ หมายถึงการเกิดนั่นเอง ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็เรียกว่าชาติคน ถ้าเกิดเป็นสุนัข ก็เรียกว่าชาติหมา เดิมทีเดียวไม่มีคำว่าชาติไทย มีแต่คำว่าคนไทย คือคนที่พูดภาษาไทย รัชกาลที่ 6 เอาคำว่าชาติดังกล่าว มาขยายออกไปถึงคนที่เกิดร่วมแผ่นดินกันและใช้ภาษาร่วมกัน โดยรวมไปถึงเชื้อชาติ ซึ่งเป็นทฤษฎี หรือการสมมุติของฝรั่งนั้นแล แต่แล้วคนที่ร่วมชาติกันนั้น จำต้องจงรักภักดีในองค์พระประมุของค์เดียวกันอีกด้วย นี่นับว่าเป็นของใหม่

คำว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเกิดขึ้นตามพระราชนิยมของรัชกาลที่ 6 นั้น เป็นการตอนมาจากคำว่า God, King and Country ซึ่งใช้ล้างสมองกันอยู่ก่อนแล้วที่อังกฤษ สำหรับรัชกาลที่ 6 นั้น ความรักชาติ คือ ความจงรักภักดีต่อองค์

พระมหากษัตริย์ รวมถึงการนับถือศาสนาพุทธที่หนุนพระมหากษัตริย์อย่างสุด ๆ อีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าธงไตรรงค์ ซึ่งทรงนำมาใช้แทนธงช้างนั้น มีสีทั้งสาม ซึ่งเป็นตัวแทนของชาติ ศาสน์ กษัตริย์ อย่างบริบูรณ์ตามทัศนะของพระองค์ คนไม่ถือพุทธไม่ใช่คนเลวร้าย แต่ก็ไม่ใช่คนไทยเต็มร้อย ดังจีน ก็เป็น “ยิวแห่งบูรพทิศ” นั่นเอง ทั้ง ๆ ที่ทางฝ่ายพระราชมารดามีกำพืดเป็นจีนเอามาก ๆ เลยทีเดียว

ต่อถึงสมัย ป. พิบูลสงครามแล้วต่างหาก ที่คนไม่นับถือศาสนาพุทธเป็นข้าราชการไม่ได้ หรือเป็นได้ ก็ไต่เต้าเอาดีไม่ได้ และจีน ก็เป็นศัตรูยิ่ง ๆ ขึ้นอีกด้วย แต่ความรักชาตินั้น ไม่จำเป็นต้องจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์มากนักก็ได้ เพราะสถาบันกษัตริย์ลดน้อยถอยความสำคัญมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 นั้นแล้ว สัญลักษณ์ในทางบุคคลที่เข้ามาเคียงข้าง หรือควบคู่ จนบางครั้งอาจเท่าเทียมหรือสูงส่งกว่าสถาบันกษัตริย์ก็คือ *ท่านผู้นำ* โดยที่ในยุคหนึ่ง เสกสรรปั้นแต่งกันอย่างแพร่หลาย ให้ “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย”

แต่นี้ก็เป็นการเอามาจากฝรั่งอย่างเชื่อง ๆ โดยที่ผู้นำซึ่งเด่นอยู่ในยุคนี้ ที่ไทยเรามองไปเป็นแบบอย่าง ก็คือ ฮิตเลอร์แห่งเยอรมนี และมุสโสลินีแห่งอิตาลีนั้นแล ในขณะที่รัชกาลที่ 6 มองไปที่อังกฤษ ทั้ง ๆ ที่ในเวลานั้น พระมหากษัตริย์อังกฤษหมดสภาพความเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและการเมืองไปแล้วก็ตาม พระองค์ท่านตีประเด็นข้อนี้ไม่แตก หรือเอาสัญลักษณ์แห่งความเป็นพระราชอาของจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ที่สุดมาเป็น Imagined Communities เพื่อสะกดพสกนิกรของพระองค์ท่านก็ได้ ดังทรงเสนอให้ราษฎรไทยตื่นเต้นกับเกียรติยศอันพิเศษ ที่พระองค์ทรงได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าออร์จี่ 5 ให้เป็นนายพลเอกกิตติมศักดิ์แห่งกองทัพบกอังกฤษ ทรงย่ำว่าถ้าเมืองไทยไม่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ จะได้รับเกียรติถึงเพียงนี้ละหรือ

ที่น่าสนใจก็คือ ไม่เห็นทรงเอ่ยถึงว่าเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้น พระเจ้าไกเซอร์แห่งเยอรมนีก็ตี และพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียก็ตี ล้วนได้ทรงรับสถาปนาจากพระเจ้าออร์จี่ 5 ให้เป็นจอมพลกิตติมศักดิ์ทั้งคู่ ความข้อนี้ส่อให้เห็นแล้วใช้ไหมว่าพระเจ้าแผ่นดินไทยด้อยกว่าพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งอย่างไร โดยที่พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองประเทศนี้ก็ปลาสนาการไปแล้ว ภายหลังสงครามโลกครั้งแรก รวมทั้งราชวงศ์ของพระองค์ท่านด้วย

การมองไปที่พระราชพิธีราชของตะวันตก ให้เป็นแบบอย่างของสังคมไทยสมัยใหม่สำหรับไทยนั้นเริ่มมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5 รวมถึงการเสกสรรปั้นแต่งระบบการศึกษาในรัชกาลนั้น ให้คนที่มีการศึกษาต้องจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ถือได้ว่านั่นคือการเริ่มสร้างคติในเรื่องชาตินิยม แม้จะยังไม่ได้ใช้คำๆ นี้ก็ตามที

กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ ความจงรักภักดีกับพระมหากษัตริย์นั้น เกิดขึ้นพร้อมๆ หรือไล่ๆ กับการสร้างความสำนึกในความเป็นชาติ ซึ่งในรัชกาลที่ 4 ใช้คำว่ากรุงสยาม ซึ่งก็จำเป็นต้องมีเทวดาประจำชาติ คือ พระสยามเทวาธิราช โดยที่ก่อนหน้านี้ เรามีเพียงผีบ้านผีเมือง เช่นเจ้าพ่อหลักเมือง พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง เป็นต้น โดยที่เราถือว่าเราไม่ได้เป็นเมืองขึ้นฝรั่ง พวกเจ้านายก็เลยปกครองอาณาจักรตั้งที่ฝรั่งปกครองเมืองขึ้นนั่นเอง โดยใช้ศาสนาและวัฒนธรรม ผสมกับการศึกษาอย่างใหม่สะกดให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญของชาติดียิ่งอย่างสุด ๆ โดยให้เห็นว่าชาติดียิ่งมีความชอบธรรมเหนือสามัญชน

และชาติดุจนี้แล ผสมกับการศึกษาและโครงสร้างทางสังคมย่อมนำมาใช้ในการสะกดผู้คน แม้ความคิดในเรื่องความวิเศษมหัศจรรย์ของชาติดุจนี้จะขัดกับศาสนาพุทธอย่างฉกรรจ์ก็ตามที ต่อเมื่อการครอบงำดังกล่าวไร้ผล ย่อมเกิดการปฏิเสธความครอบงำดังกล่าวขึ้นเป็นระลอกๆ จากอุบลราชธานี ไปยังเมืองแพร่และปัตตานี ในรัชกาลที่ 5 จนถึงคณะ ร.ศ. 130 ในรัชกาลที่ 6 โดยที่เรายังไม่มีตำราเรียนเล่มใด มองเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้ในแง่มุมมองของคนข้างล่างเอาเลย รวมถึง “กบฏเจ้าอนุ” ในรัชกาลที่ 3 เราก็เคยรับทราบกันบ้างหรือไม่จากแง่มุมทางชาตินิยมของชาวลาวจากคนฝั่งแม่น้ำโขงข้างใน

หนังสือเล่มนี้ของอาจารย์เบน ช่วยชี้ให้เราเห็นการต่อสู้กับอาณานิคมของคนรุ่นใหม่ เพียงมองใกล้ๆ บ้านเรา ก็ช่วยให้เราเห็นภาพของคนเหล่านั้น ทั้งที่เขมรและญวน ซึ่งให้ประโยชน์มากและเราควรจะรู้จักบุคคลเหล่านั้น ไม่น้อยไปกว่ารู้จักคนชั้นล่างที่ต่อสู้กับศักดินาไทยในบ้านเราเอง โดยที่ชนชั้นนำ ตั้งตนเป็นอย่างฝรั่ง ซึ่งเอาเปรียบคนชั้นล่าง อย่างน้อยทางสามจังหวัดภาคใต้ ชัดเจนมาก ที่ชนชั้นปกครองไทยถูกคนมลายู ดังที่ฝรั่งถูกคนพื้นเมือง แม้ในภาคเหนือและภาคอีสาน ชนชั้นปกครองในภาคกลางก็ถูกคนเหล่านั้น แม้คนจากภาคเหนือและภาคอีสานที่เขยื้อนสถานะมาเป็นชนชั้นปกครอง ก็พากันล้มกำพืดเดิมเสียแทบหมดสิ้น คตินี้ยังไม่ได้ปลาสนาการไปจากเมืองไทย ทั้งๆ เกิดการปฏิวัติขึ้นในปี 2475 หากการปลด

นอกจากศักดิ์นา ชัตติยาธิปไตย มีอายุอยู่เพียงระยะสั้นๆ และหัวหน้าฝ่ายอภิวินห์ก็ถูกทำให้ล้มไปในกระแสนารทางประวัติศาสตร์ (บทที่ 11 ของหนังสือเล่มนี้ ที่ว่าด้วยความทรงจำกับการลืม นับว่ามีคุณประโยชน์มาก)

งานพระศพอันยิ่งใหญ่ก็ดี อนุสาวรีย์ของสมาชิกราชสกุลตามสถานที่ต่างๆ ก็ดี รวมถึงชื่อมหาวิทยาลัย และชื่อสถาบันต่างๆ นั้น เป็นการตอกย้ำความทรงจำของคนชั้นบน (อย่างบิดเบือน) หรือมิใช่ ในขณะที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ สมัยที่บรรณาธิการแปลหนังสือเล่มนี้เป็นนักศึกษาอยู่ คนรุ่นนั้นก็รู้จักชื่อผู้ประกาศการ ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดสถาบันการศึกษาแห่งนี้ และเป็นผู้อภิวินห์ที่น่าสยัมไปเป็นประชาธิปไตยในปี 2475 เอาเลยด้วยซ้ำ และแม้จนบัดนี้แล้ว จะกล้าตั้งชื่อหอประชุมใหญ่ให้มีชื่อว่าหอประชุมปรีดี-พูนศุขหรือไม่ นับว่าน่าสงสัยอยู่ในขณะที่รัฐบาลไทยก็พร้อมที่จะเสนอชื่อ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้เป็นปูชนียบุคคลของโลก ทั้งๆ ที่บุคคลคนนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจ้งคนไปตะโกนในโรงภาพยนตร์ว่า “ปรีดีฆ่าในหลวง” และกรณีเรื่องการฆ่าในหลวงครั้งนั้น ยังเป็นจินตกรรมทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง และยังคงเป็นรหัสลับน้อยอยู่ตราบนานเท่าทุกวันนี้ ถ้าเรตัจจินตกรรมข้อนี้ไม่แตก เราจะเข้าสู่สัจภาวะได้อย่างไร และความเป็นไท ทั้งทางวิชาการ รวมถึงทางเศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรม เพื่อไปพ้นชาตินิยม ทุนนิยม บริโภคนิยม เพื่อไปสู่มนุษยนิยม จะเป็นไปได้ละหรือ

กฎหมายที่ว่าด้วยการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ก็เป็นเครื่องมือที่ฉกรรจ์อีกประการหนึ่ง ซึ่งช่วยสะกดผู้คนให้เชื่อง ให้เห็นงจักรเป็นดอกบัว ให้อยู่ในจินตกรรมอันมอมเมาต่างๆ ในทางศักดิ์นา ชัตติยาธิปไตย ซึ่งบัดนี้ผนวกไปกับลัทธิทุนนิยมและบริโภคนิยมในทางโลกาภิวัตน์อย่างน่าสนใจยิ่งนัก

นายกรัฐมนตรีคนใหม่ของไทย ซึ่งได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม ได้ให้สัมภาษณ์ CNN ว่าต้องเลิกใช้กฎหมายนี้ในทางที่ทำให้ผู้คนเดือดร้อน แต่เขาก็ไม่คิดจะทำอะไรให้เลิกกฎหมายดังกล่าว นี่ก็จะเป็นทัศนคติของพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งปราศจากความกล้าหาญในทางจริยธรรม สมแล้วกับที่บทนาของนิตยสาร The Economist ของอังกฤษ ฉบับวันที่ 8 ธันวาคม 2551 สรุปว่ากฎหมายนี้มีแต่องค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น ที่จะโปรดเกล้าฯ ให้เลิกเสียได้ ถ้าพวกเราที่รักพระองค์ท่านและสถาบันนี้ ควรต้องร่วมมือกันหาทางกราบบังคมทูล หรือผลักดันอย่างสุภาพ เพื่อเลิกกฎหมายดังกล่าว ซึ่งเพิ่มโทษขึ้นอย่างเลวร้ายในสมัย

รัฐบาลชานินทร์ กรัยวิเชียร แล้วเราจะไม่ยอมไปพันยุคมืดดังที่เกิดขึ้นเมื่อหลัง 6 ตุลาคม 2519 อีกละหรือ

* ถอดเทปโดยณัฐริตา ลือชาพัฒนพร

เลขอนุญาต ที่ ต. ๖/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๖/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่ นายปวย อึ้งภากรณ์

ได้ขออนุญาตจัดตั้ง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

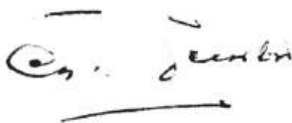
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย
๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ทั่วราชอาณาจักร
๓. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสาร
ทางวิชาการออกตีพิมพ์
๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่ง
และข้อบังคับของกรรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชร เยี่ยมโชติ)

อธิบดีกรรมการศาสนา

ขอเชิญร่วมงานรำลึก
“เบน แอนเดอร์สัน กับ ชุมชนจินตกรรม และอื่น ๆ และอื่น ๆ”
Ben Anderson and his Imagined Communities, etc.etc.etc.

อังคาร 22 ธันวาคม 2558 เวลา 14.00–16.00

Tuesday 22 December @ 2.00–4.00 pm.

ณ โถงทางเข้าหอสมุดปรีดี พนมยงค์

Pridi Banomyong Library

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

Thammasat University, Tha Phrachan, Bangkok

Ben Anderson

- 13.30 ลงทะเบียน/Free registration
- 14.00 อภิปราย “เบน แอนเดอร์สัน กับ ชุมชนจินตกรรม และอื่น ๆ”
นดิ เอียวศรีวงศ์--Nidhi Eoseewong
ผาสุก พงษ์ไพจิตร--Pasuk Phongpaichit
ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ--Thanet Aphornsuwan
เกษียร เตชะพีระ--Kasian Tejapira
ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์--Chusak Pattrakulvanit ดำเนินรายการ
- 16.00 อภิปราย และกล่าวรำลึก
- พิธีกร อัครพงษ์ คำคุณ--Akkharaphong Khamkhun--Moderator
- จัดโดย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
(สถาปนาโดย ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ 2509) ร่วมกับ
หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
(Hosts: Textbooks Foundation and Pridi Banomyong Library,
Thammasat U. Tha Phrachan)

ร่วมงานนี้ ไม่มีค่าใช้จ่าย (หนังสือแปลของ อ. เบน ลดราคาพิเศษ)

ติดต่อสอบถาม/Contact มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
Tel. 0 2424 5768, 0 2433 8713
E-mail: textbooksproject@gmail.com